

KORKUDAN BİRKAÇ ADIM ÖTESİ

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE BAKIŞIN DİNAMİKLERİ VE
MÜCADELE İÇİN GEREKLİ TOPLUMSAL DESTEĞİN KOŞULLARI

SOSYO-EKOLOJİK DÖNÜŞÜME YÖNELİK
TUTUMLAR ARAŞTIRMASI TÜRKİYE RAPORU

Yazar: Dr. Mühdan Sağlam
Editör: Dr. Seray Kumlu

Aralık 2024

İçindekiler

	ÖNSÖZ	2
1.	GİRİŞ VE YÖNTEM	3
2.	ÜLKE RAPORU	5
2.1	İklim değişikliği ne anlama geliyor?	5
2.2	İklim değişikliği ürkütücü bir gerçek mi yoksa abartılı bir senaryo mu?	6
2.3	Ne yapabiliriz, ne yapamayız?	7
2.4	Değişimin aktörleri kimler olmalı?	10
2.5	Kendimize yeni bir dünya inşa etmeliyiz: Trafik, enerji sektörü, teknoloji ve tüketim alışkanlıkları alanlarında neler yapılabilir?	11
2.6	İklim değişikliği hakkında ne biliyoruz, bilgiyi nereden alıyoruz?	17
3.	SONUÇ	18
	Kaynaklar	21
	Grafik Listesi	22
	Kısaltmalar Listesi	22

1.

GİRİŞ VE YÖNTEM

İklim değişikliğiyle ilgili değerlendirmelerde insanların çoğunlukla iki ayrı uçta konumlandığı varsayılmaktadır. Bir tarafta iklim değişikliğinin gerçekliğini kabul eden ve yaşanan değişimin sıradan insanın bile gözlemleyebileceği (aşırı hava olayları, küresel ısınma, kuraklık) sonuçlarıyla yüzleştikçe endişesi artanlar durmaktadır. Diğer yanda ise, iklim değişikliğinin bir takım gerekçelerle icat edilmiş bir kavram olduğunu ve değişimin zannedildiği kadar hayati ve büyük olmadığını düşünenler bulunmaktadır. Bu biçimlerde düşünmeye eğilimli pek çok insan bulunsa da iklim değişikliğine yönelik tutumların kemikleşmiş olduğunu ya da sergilenen yaklaşımın gerekçelerinin olmadığını düşünmek yanıltıcı olacaktır. Endişeli olsa da hayatında değişiklik yapmak istemeyen insanlar olabileceği gibi daha iyi bilgilendirildiği ya da iklim-nötr değişim sürecinde ortaya çıkabilecek ekonomik yüklerden korku duymadığı takdirde harekete geçebilecek pek çok insan bulunmaktadır. İklim değişikliğine yönelik tutumu motive eden duygu ve düşünceler, kaygı ve endişeler anlaşıldıkça nihayet korkunun birkaç adım ötesine geçmek ve kalıcı politikalar oluşturmak mümkün olacaktır. Bunun için kullanılacak en iyi yöntemlerden biri doğrudan sahaya inmek ve veri toplamaktır. Türkiye’de yaşayan nüfusu temsil eden nicel verilere dayanan bu araştırma Friedrich-Ebert-Stiftung İklim ve Sosyal Adalet Uzmanlık Merkezi tarafından görevlendirilen SINUS-Enstitüsü tarafından toplam 19 ülkede yürütülmüştür: Danimarka, Almanya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Kanada, Hırvatistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovakya, İspanya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Türkiye, Macaristan, Birleşik Krallık ve ABD. Araştırma, standart bir soru formu temel alınarak her ülkeden yaşları 18-69 arasında değişen en az 1200 katılımcıyla ve çevrimiçi görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu saha çalışmalarının neticesinde hem tek tek ülkelerin raporları hem de ülke karşılaştırmalarını içeren bir değerlendirme raporu yayınlanmıştır¹. Elinizdeki çalışma Türkiye’de yaşayan, çeşitli gelir gruplarına mensup, eğitim düzeyleri birbirinden farklı 1201 katılımcının dahil olduğu görüşmelerde elde edilen nicel verinin Türkiye’deki toplumsal koşullar içerisinde değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur.

Veri analizinde, sosyo-demografik farklılıkların yanı sıra katılımcıların *milieu*² aidiyetleri dikkate alınmıştır. Bulguların sosyo-

demografik analizi, *Sinus meta-milieu*³ gruplarını tanımlayan ve birbirinden farklılaştıran yaşam biçimlerinin ve değer sistemlerinin analize dahil edilmesiyle derinleştirilmiş ve desteklenmiştir. *Milieu* analizi bunu, hem yaşam biçimlerini ve bireylerin yaşamlarındaki hedeflerini belirleyen hem de aile, iş, boş zaman ve tüketimle ilgili tutum ve davranışları kuşatan değerleri temel alan bir gruplandırma yaklaşımıyla gerçekleştirir. *Milieu* gruplandırması dikey (gelir, eğitim, meslek) ve yatay (gündelik tutumlar, değerler, yaşam biçimi ve hedefler) farklılıkları aynı anda dikkate alır (bkz. Tablo 1). Böylece gruplar içerisinde ve arasında farklılaşan veya kesişen tutum ve yaklaşımların tespit edilmesine imkân sağlar. Söz konusu olan yeni bir yaşam biçimi, yeni tüketim alışkanlıkları, yeni iş yapma biçimleri, yeni yasaların yapılması ve yeni kamu politikaları oluşturulması olduğunda, dönüşümün toplumdan, iş dünyasından ve politikacıardan bulacağı desteğin yaygınlığı ve büyüklüğü önem kazanmaktadır. İklim değişikliği gibi bir gerçeklik ve küresel sorun karşısında yaşamlarımızdaki en küçük dönüşümler bile kıymetliken en büyük dönüşümler bir süre sonra yetersiz kalabilir. Yeni iklim politikaları oluştururken birbiriyle kesişen farkındalıkları ve kaygıları anlamak Türkiye’deki muhtemel dönüşümün dinamiklerine ışık tutacaktır.

English%20in%20the,to%20an%20environment%20or%20setting, (son erişim tarihi, 02.09.2024).

3 *Sinus meta-milieu* grupları oluşturulurken kişilere, bireysel yaşamlarının tipik özelliklerini, temel inançlarını, değerlerini ve gündelik yaşamlarında etkili olan güdülerini teşhis eden ve 29 ifadeden oluşan bir form sunulmuş, katılımcılar alınan yanıtlar doğrultusunda belirli bir modelleme mantığıyla yaşam ortamlarına yani *milieu* gruplarına atanmıştır. *Sinus meta-milieu* grupları, yerel özellikleri ve ülkeye özgü yanıtama davranışlarını dikkate almak amacıyla her ülke için bağımsız olarak modellenmiştir. Kullanılan yöntemle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. https://justclimate.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/FES_Methodenbericht_SINUS_inkl._Lesebeispiel_en.pdf, (son erişim tarihi, 10.09.2024).

1 <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bruessel/21168.pdf>, (son erişim tarihi, 02.09.2024).

2 Eski Fransızca’daki *mi* (orta) ve *lieu* (yer) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan ve 1800’lerde İngilizce’ye geçen *milieu* kavramı, ortam, [doğal ya da sosyal] çevre anlamlarında kullanılmaktadır. Ortam ya da çevre analizi adı altında kullanılan başka yöntemlerle karışmaması amacıyla sözcük metin içerisinde olduğu haliyle bırakılmıştır. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/milieu#:~:text=Milieu%20Entered%20>

Milieu Grupları

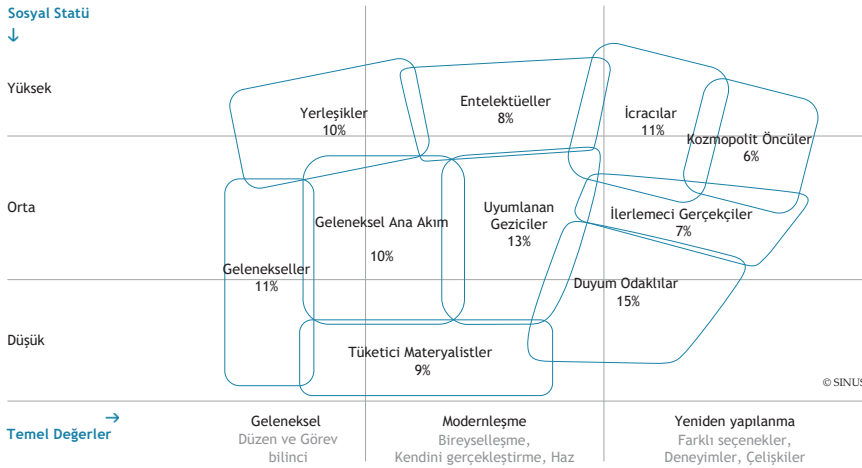
- **Yerleşikler (Established):** Özgüveni yüksek, geleneksel biçimde sorumluluk alma ve icrada bulunma etiğiyle kuşatılmış, ayrıcalık ve statü iddiaları olan, toplumsal düzeni olduğu haliyle benimseyen statü odaklı muhafazakâr eliti anlatır.
- **Entelektüeller (Intellectuals):** Zevklerine ve duyularına öncelik veren, sanatsal ve kültürel üretimle yakından ilgilenen, küreselleşmeye karşı eleştirel duruş sergileyerek adaleti ve kamusal refahı savunan, kendisi ve başkaları için sorumluluk alan, eğitime ve kaliteli bir yaşama yakınlık duyan post-materyalist akademik eliti anlatır.
- **İcracılar (Performers):** Küreselci ve liberal ekonomi yanlısı, tüketime ve modern tasarımlara düşkün, teknolojiye ve dijitalliğe ilgi duyan, rekabetçi ve kariyer odaklı, network oluşturmaya önem veren, değişime açık olan verimlilik ve ilerleme odaklı modern eliti anlatır.
- **Kozmopolit Öncüler (Cosmopolitan Avantgarde):** Geniş görüşlü, kentli, hareketli, esnek ve dijital açıdan göçebe yaşayan, yeni yaşam tarzlarına öncülük eden, kendini belirgin olarak ortaya koyabilen, postmodern ve elit bir yaşam tarzına sahip, ana akım karşıtı, öne çıkma arzusu duyan, yaşamdan zevk alan, hırslı, başarı odaklı ve bireyci olan avangart kişileri anlatır.
- **İlerlemeci Gerçekçiler (Progressive Realists):** İsteklerinden feragat etmeden sürdürülebilir bir yaşamı kovalayan, küresel toplumsal dönüşümü destekleyen, yenilikçi, iyimser, çelişkilerle rahatça başa çıkan, protest, ciddi ama eğlenmeyi de ihmal etmeyen, toplumsal dönüşümün itici gücü olan kişileri anlatır.
- **Uyumlanan Geziciler (Adaptive Navigators):** Esnek ve pragmatist, uyum sağlayıp icrada bulunmaya istekli

olan, modern yaşam tarzına ve dijitalliğe yakınlık duyan, güvenilir, sadık, test edilmiş ve doğrulanmış olması şartıyla yeniliğe açık, ana akım genç modern orta sınıftan kişileri anlatır.

- **Duyum Odaklılar (Sensation-Oriented):** Hazza ve bugünü yaşamaya odaklı, gösterişçi biçimde tüketen, umursamaz, risklere açık, burjuva karşıtı olsa da materyalist yaşam tarzına sahip, politik doğruculuğu ve gelenekleri reddeden, eğlence, hareket ve uyarılma arayışında olan materyalist ve eğlence odaklı alt orta sınıftan kişileri anlatır.
- **Geleneksel Ana Akım (Conventional Mainstream):** Güvenli koşullarda yaşamayı arzulayan, kazanımlarını kaybetmekten korkan, toplulukçu, toplumsal yapıda bağlılıklara ve komşuluğa önem veren, elitlere karşı güvensiz, diğer toplumsal grupların lehine olacak şekilde dışarıda bırakılmaktan korku duyan, ayakları yere basan ve uyum arayan orta sınıf mensubu ileri yaşlardaki kişileri anlatır.
- **Gelenekseller (Traditionals):** Küçük burjuva dünyasında yaşayan, geleneksel işçi sınıfı kültürüyle kuşatılmış, sosyal güvenlik, uyum ve süreklilik arayışında olan, modern yaşam tarzından ve dijital kültürden gönüllü olarak uzak duran, sade, güvenli, ayakları yere basan bir yaşam arzusu içinde bulunan ve düzen arayan ileri yaşlardaki kişileri anlatır.
- **Tüketici Materyalistler (Consumer-Materialists):** Güvencesiz koşullarda yaşayan, gerekliliklere talepkar olmadan uyum sağlayan, orta sınıfın tüketim standartlarını arzulayan, kendi topluluğuyla çatışmalı bir bağlılık ilişkisi kuran, değişimin hızından ve geride kalmaktan korkan, onay almak için çabalayan alt sınıflardan kişileri anlatır.

The Sinus-Meta-Milieus® Türkiye

18 - 69 yaş aralığı

2.

ÜLKE RAPORU

2.1 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ
NE ANLAM GELİYOR?

Güncel tartışmalarda sıkça karşımıza çıkan iklim değişikliği kavramı, Birleşmiş Milletler'e (BM) göre sıcaklık ve hava modellerindeki uzun vadeli değişimleri ifade eder.⁴ Bu tür değişimler, güneşin aktivitesindeki değişiklikler veya büyük volkanik patlamalar gibi doğal nedenlere dayanabilir. Ancak 1800'lerden bu yana insan faaliyetleri, özellikle kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların kullanılması nedeniyle, iklim değişikliğinin itici gücü olmuştur. 2021 yılında yayınlanan *Hükümetlerarası İklim Değişikliği Raporu*'nda, insanın, özellikle endüstrileşme sürecinden itibaren iklim değişikliğinin baş sorumlusu olduğu tespiti yapılmıştır.⁵ İnsanın iklim değişikliğine neden olan faaliyetlerinin temeli şöyle özetlenebilir: Fosil yakıtların yakılması, dünyanın etrafını saran bir battaniye gibi hareket eden, güneşin ısısını hapseden ve sıcaklıkları yükselten sera gazı emisyonları üretir. Sera gazları arasında en yaygın olanlar karbondioksit ve metandır. Bu gaz salınımı, örneğin, araba sürmek için benzin yakmaktan ya da bir binayı ısıtmak için kömür kullanmaktan kaynaklanabilir. Arazilerin bitki örtüsünden temizlenmesi ve ormanların kesilmesi de karbondioksit salınımına neden olabilir. Tarım, petrol ve gaz operasyonları metan emisyonlarının başlıca kaynaklarıdır. Enerji, sanayi, ulaşım, konut ve tarım sektörleri sera gazlarına neden olan başlıca sektörler arasında yer almaktadır. Sera gazlarının kontrol altına alınmasına yönelik ve bunun için izlenecek yol haritasına dönük en güçlü adım 2015 yılında 196 devletin imzaladığı Paris Anlaşması'yla atılmıştır.

Paris Anlaşması, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında, öncelikle, "küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 2°C altında tutmak" ve "sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 1,5°C üzerinde sınırlamak" için çaba sarf etmeyi merkezine alır.⁶ Bu genel hedef çerçevesinde anlaşmaya taraf

olan devletler, 2050 yılı ve sonrasına kadar emisyon oranlarında düşüşü içeren karbon nötr politikaları ve buna yönelik hedeflerini içeren yol haritalarını hazırlamakta ve yıllık düzenlenen Tarafklar Konferansı'nda (*The Conference of the Parties-COP*) ulusal gelişmeleri ve geleceğe dönük izlenecek stratejiyi bir bütün olarak ortaya koymaya çalışmaktadır.

Türkiye: "2053'te net sıfır emisyonla ulaşmak için gerekli tüm adımları atmayı sürdüreceğiz"⁷

Türkiye, 2015'te Paris Anlaşması'nı imzalayan devletler arasında yer alsada anlaşma ancak 2021 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçerek resmîyet kazanmıştır. Bu çerçevede, Türkiye'nin Paris Anlaşması'na taraf olduğu 21 Eylül 2021 tarihinde ortaya konan "2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi" ise yeşil kalkınma devrimiyle bir bütün olarak 27 Eylül 2021 tarihinde açıklanmıştır.⁸ Türkiye 1/CP.19 ve 1/CP.20 kararları uyarınca, Sözleşme'nin 2. maddesinde belirtilen nihai amacına yönelik "Niyet Edilmiş Ulusal Katkı Beyanı" (INDC) BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) Sekreteriyasına Eylül 2015'te sunmuştur. Türkiye, INDC ile, 2030 yılına kadar %21 oranında gerçekleşmesi öngörülen sera gazı azaltım hedefini açıklamıştır.

Paris Anlaşması'na taraf olan ülkeler; beş yılda bir BMİDÇS'ye her seferinde daha iddialı azaltım hedefleri (ve isteğe bağlı olarak iklim değişikliğine uyum hedefleri) içerecek şekilde INDC'lerini sunmakla yükümlüdür. Bu kapsamda Türkiye, Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı'nı 13 Nisan 2023 tarihinde BMİDÇS'ye sunmuştur. Türkiye, referans senaryoya kıyasla, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonunu %41 azaltacağı taahhüdünde bulunmuştur (2030 yılında 695 Mt CO₂ eşd.)⁹. Türkiye bu azaltım hedefiyle 2053'te net sıfır emisyon bir ülke olmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin sunduğu beyan incelendiğinde aslında doğrudan emisyon oranında kesinti yapmak yerine, hali hazırda yükselmesi beklenen oranları azaltmaya çalıştığı görülmektedir. Netleştirmek gerekirse, 2030 yılına geldiğinde emisyon artışının 2020'ye kıyasla, yaklaşık %49 oranında (467'den 695'e) artacağı

4 Birleşmiş Milletler, (2021), *What is Climate Change?*, <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>, (son erişim tarihi, 08.09.2024).

5 Intergovernmental Climate Change Panel, *IPCC WGI Sixth Assessment Report*, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/resources/press>, (son erişim tarihi, 08.09.2024).
Intergovernmental Climate Change Panel, (2023), *Climate Change 2023 Synthesis Report*, https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf, (son erişim tarihi, 08.09.2024).

6 UNFCCC, (2015), *Paris Agreement*, https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf, UNFCCC, (2024), *What is the Paris Agreement?*, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>, (son erişim tarihi, 04.09.2024).

7 Recep Tayyip Erdoğan, *Anadolu Ajansı Çevre Forumu konuşması*, 20 Ekim 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-2053te-net-sifir-emisyona-ulasmak-icin-gerekli-tum-adimlari-atmayi-surdurecegiz/2715981>.

8 İklim Değişikliği Başkanlığı, *İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı 2024-2030*, [https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/iklim%20Değişikliği%20Azaltım%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Planı%20\(2024-2030\).pdf](https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/iklim%20Değişikliği%20Azaltım%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Planı%20(2024-2030).pdf), (son erişim tarihi, 01.10.2024).

9 A.g.y., s. 22.

Çevrenin, doğanın ve iklimin korunmasının önemi

Sizce Türkiye'deki siyasetçilerin ilgilenmesi gereken en önemli konular aşağıdakilerden hangileridir? Lütfen en fazla 5 konu seçiniz.

Enflasyon, satın alma gücünün azalması	55
Göç ve göçmenlerin entegrasyonu	43
Ekonomik kalkınma ve rekabet gücü	37
Eğitim, okullar ve üniversiteler	36
Daha fazla sosyal adalet	34
Hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele	34
Yeterli sayıda konut ve uygun fiyatlı barınma	31
İstihdam olanakları ve adil ücretler	31
Çevrenin, doğanın ve iklimin korunması	29
Suç işleme, iç güvenlik	23
Adil emeklilik maaşları ve emeklilik hükümleri	20
Güvenli enerji arzı ve uygun enerji fiyatları	18
Kamusal sağlık ve bakım hizmetleri	17
Barış politikası ve diğer ülkelerle istikrarlı ilişkiler	14
Dijitalleşme	6

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

öngörülmektedir.¹⁰ Plan uyarınca emisyon oranının 2038'de zirveye çıkacağı ve ardından düşüş eğilimine girerek 2053'te net sifıra geleceği düşünülmektedir. Bir başka anlatımla Türkiye'nin emisyon oranlarında düşüşü görmek için şayet plan doğru uygulanırsa ve buna sadık kalınırsa 2039 yılını beklemek gerekecektir.

2.2 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÜRKÜTÜCÜ BİR GERÇEK Mİ YOKSA ABARTILI BİR SENARYO MU?

Türkiye'nin iklim değişikliğiyle ilgili yukarıda işaret edilen hedeflerinin ve stratejisinin gerçekleşebilmesi, siyasal düzeyde atılacak adımların ve oluşturulacak kamu politikalarının toplumsal düzeyde göreceği destekle mümkün olacaktır. Toplumun iklim değişikliğine nasıl yaklaştığı, merkezi ve yerel düzeyde atılacak adımları ne ölçüde benimseyeceği ve destekleyeceği ile ilgili verilere sahip olmak bu noktada önem kazanır. SINUS-Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği araştırmayı temel alarak, öncelikle, katılımcıların Türkiye'deki sorunlar arasında iklim değişikliğini kaçınıcı sırada gördükleri ve bu değişime ne ölçüde önem atfettikleri değerlendirilecektir.

Çevreyi, doğayı ve iklimi korumaya verilen önceliği anlamak için katılımcılara Türkiye'de siyasetçilerin ele alması gereken en önemli 5 konu başlığı sorulmuştur. Katılımcıların %55'ine göre, Türkiye'deki siyasetçilerin ilgilenmesi gereken en önemli konu enflasyon ve satın alma gücünün azalmasıdır. Eğitim seviyesi orta ve üst düzeyde olanlar arasında bu cevabın verilme oranı/sıklığı oldukça yüksektir (%71-%70). Bu oran, iklim politikalarına duyarlılık gösterebilecek eğitimli tabakalar arasında da ekonomik kaygıların yüksek olduğunu göstermektedir. 15 önermeden en fazla 5'ini seçebilen katılımcıların verdiği cevaplara göre, göç ve göçmenlerin entegrasyonu %43'le ikinci sıraya, ekonomik gelişme ve rekabet edebilirlik %37'yle üçüncü sıraya yerleşmiştir.

Eğitim, okullar-üniversiteler ve daha fazla sosyal adalet cevapları sırasıyla %36 ve %34'lük oranlarla dördüncü ve beşinci sıraya yerleşirken çevrenin, doğanın ve iklimin korunması başlığı katılımcıların %29'u tarafından dile getirilerek 9. sırada yer almıştır. İklim değişikliğine yönelik oluşturulacak çevre politikasının hangi eylem alanlarına odaklanması gerektiğini anlamak için katılımcılara geçim kaynaklarının korunmasının önündeki en büyük 5 zorluk sorulmuş, %49 oranıyla ilk sırada iklim değişikliği ya da iklime zarar veren emisyonlar cevabı alınmıştır. Yeşil alanların geliştirilmesi isteği %47 ile ikinci sıraya yerleşirken suyun kirletilmesi ve su kalitesi %44 ile üçüncü sırada yer almıştır. Çevrede ve yaşam alanlarında bulunan atıklar ve artan enerji ve hammadde tüketimi %40 oranında tercih edilerek çevre politikası ile enerji ilişkisinin önemini göstermiştir.

Nüfusun büyük bir çoğunluğu iklim değişikliğinin Türkiye için (çok) önemli bir konu olduğunu düşünmektedir: 0 "tamamen önemsiz" ile 10 "kesinlikle önemli" cevapları arasında konumlanan ölçekte, katılımcıların %82'si 8-10 arasındaki ölçek puanlarını, %11'i ise 6-7 arasındaki ölçek puanlarını seçmiştir. Buna karşılık, katılımcıların sadece %2'si 0-2 arasındaki ölçek puanlarını seçmiştir. Ölçek ortalaması 8,6'dır. Eğitim seviyesi düşük olan katılımcıların 8,7 ile ortalamasının üzerinde yer almaları politikalara tüm toplumsal kesimlerden destek bulmak açısından önemli bir veri olarak değerlendirilebilir. Öyleyse katılımcılar tarafından bir hayli önem verilen iklim değişikliği başlığı neden sorunlar sıralamasında görece olarak geride yer almıştır? Bu soruya verilebilecek bir yanıt, Türkiye ekonomisinin son üç yılda içinden geçtiği kriz, hukuk sisteminde yaşanan sorunlar ve siyasi atmosferle ilgili olabilir. Örneğin alım gücündeki gerileme, toplumun hukuktan ekonomiye ve siyasete uzanacak şekilde temel gündemini belirler hale gelmiştir. Benzer biçimde hukuk alanında yaşanan sorunlar, genel ve yerel seçim atmosferinin ülke ve toplumun genelinde yarattığı stres ve belirsizlik, göç politikalarında yaşanan sorunlar toplumun sorun skalasında yeni şekillenmelere neden olmuştur. Bu koşullar dikkate alındığında, katılımcıların iklim değişikliği konusunu göz ardı etmedikleri ama yaşanan değişime duyarlılık göstermelerinin önünde birtakım engeller bulunduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Aşağıda, bu engellerin hiç değilse bir

¹⁰ İklim Değişikliği Başkanlığı, *Türkiye Cumhuriyeti Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı*, <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/turkiye-cumhuriyeti-8230-3128-20240510161607.pdf>, (son erişim tarihi, 01.09.2024).

bölümünün neler olabileceğiyle ilgili bir veri setiyle bu konuyu derinleştirmek mümkün olacaktır.

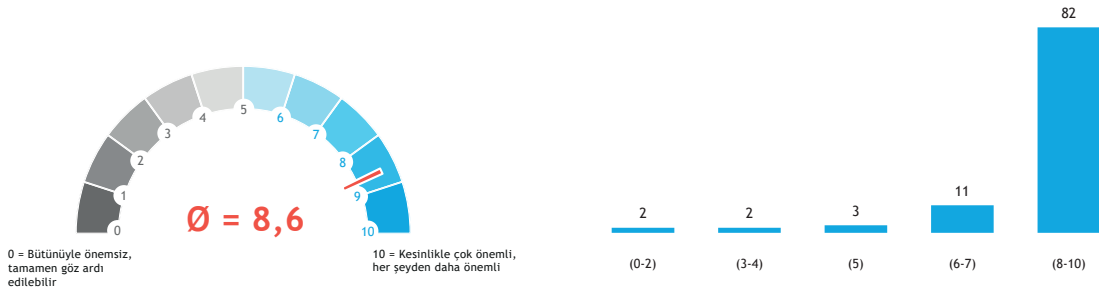
Katılımcıların %96'sı doğanın tahrip edilmesinin insanları ve geçim kaynaklarını tehlikeye attığına inanmakta ve %93'ü de iklim değişikliğinin sonuçlarından korktuklarını söylemektedir. Türkiye'de iklim değişikliğinden daha önemli sorunlar olduğunu düşünenlerin oranının ise %77 olduğu görülmektedir. Katılımcıların %62'si iklim değişikliğini önlemeye çalışmaktansa sonuçlarına uyum sağlanılmasına odaklanılması gerektiğini düşünürken, iklim değişikliğinin sonuçları söz konusu olduğunda birçok şeyin abartıldığını düşünenler de %39'luk bir dilime karşılık gelmektedir. Kozmopolit Öncüler ve Duyum Odaklılar gruplarında iklim değişikliğinin "abartıldığını" düşünenlerin oranının yüksek olması dikkat çekicidir. Bireyselleşme düzeyleri yüksek olan ve elit yaşam tarzına sahip kişilerle, yalnızca günü kurtarmaya odaklanan ama yine bireysellik kültürü yüksek olan alt-orta sınıftan kişilerin tutumlarında iklim değişikliğine yönelik bir tür duyarsızlık tespit etmek mümkündür. Bu oranın Kozmopolit Öncüler *milieu* grubunda yüksek olması, değişim (teknolojik vb.) isteyenlerin iklim değişikliği gibi bariyerlere

takılmak istemediği şeklinde de yorumlanabilir. Eğitim düzeyi düştükçe iklim değişikliğinin abartıldığını düşünenlerin oranı yükselirken, gelir düzeyleri açısından bakıldığında üst gelir düzeyinde iklim değişikliğinin gereğinden fazla abartıldığını düşünenlerin daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bir yanda eğitimden uzaklığın neden olmuş olabileceği farkındalık eksikliği, diğer yanda ekonomik olarak daha iyi durumdakilerin iklim ve çevre politikalarına uyum sağlarken sahip olduklarını kaybetme korkusu, iklim değişikliğine yönelik tutum geliştirmede benzer sonuçlara neden olmuş görünmektedir.

İklim değişikliğinin sonuçlarıyla ilgili cevaplara odaklandığımızda, toplumu en çok aşırı hava olaylarındaki artışın korkuttuğu tespit edilebilmektedir. Katılımcıların %49'u aşırı hava olaylarındaki artışı iklim değişikliğinin kendilerini en çok korkutan beş sonucu arasında sıralarken, ekonomik olarak zarara uğramak ve tarımda verim düşüşü %44'er payla ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. En fazla dile getirilen dördüncü etki (%43) günlük yaşamda karşılaşılan su kıtlığı olurken, bunu hayvan ve bitki dünyasındaki türlerin yok olması (%42) takip etmektedir.

İklim değişikliğinin bir konu olarak önemi

Çevresel değişime ve her bireyin günlük yaşamında değişikliklere (ör. enerji fiyatları) neden olan iklim değişikliğiyle ilgili tartışmalar (küresel ısınma gibi) her zaman var. Sizin kişisel görüşünüze göre iklim değişikliği Türkiye için ne kadar önemli bir konu?

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

2.3 NE YAPABİLİRİZ, NE YAPAMAYIZ?

Katılımcıların yukarıda yer verilen yanıtları dikkate alındığında iklim değişikliğinin toplumun çoğunluğu tarafından önemli bir sorun olarak tanımlandığı görülmektedir. Benzer bulgular, Konda Araştırma Şirketi'nin hem 2021 hem de 2023 yılı Türkiye'de İklim Değişikliği Algısı Raporlarında da yer almaktadır.¹¹ Konda'nın araştırmaları bütünlüklü olarak incelendiğinde Türkiye'de her 10

kişiden 9'unun iklim değişikliği yaşandığı gerçeğini kabul ettiği görülmektedir.¹²

Bu gerçeğin kabulü yeterli midir? SINUS-Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği araştırmada, iklim ve çevreye duyarlı davranışlara yönelik tutumları ölçen sorular odağa alındığında katılımcıların hem bireysel hem de toplumsal olarak rol üstlenmeye istekli olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre sağlamaya yönelik vurgu öne çıkmaktadır. Katılımcıların %97'si kendileri için ve kendilerinden sonraki nesiller için yaşanabilir bir çevre sağlamak amacıyla herkesin etkin olması ve yaşam şeklini değiştirmeye başlaması gerektiğine inanmaktadır (bu önermeye "Tamamen katılıyorum" diyenler %58 gibi yüksek bir orandadır). Ayrıca, katılımcıların %97'si, ortaya çıkan maliyetlerin toplumsal olarak adil bir şekilde dağıtılması durumunda çevrenin ve iklimin korunması için daha fazlasını

¹¹ Konda, (2021), *İklim Değişikliği Algısı Raporu 2021*, <https://konda.com.tr/uploads/konda-iklimdegisikligialgisiraporu-aralik2021-final-0f4b56136ada676fb5d43b7ce0550c9430762ac3bcfffa11476e469bbda930a8.pdf>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

Konda, (2023), *Türkiye'de İklim Değişikliği Algısı 2023*, https://www.iklimhaber.org/wp-content/uploads/2024/03/konda-arastirma-rapor-2023_v2.pdf, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

¹² Konda, 2021, a.g.y.

yapmaya istekli olacakları konusunda olumlu görüş belirtmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %93'ü toplumu değiştirmeyi taahhüt etmektedir.

Peki, iklim ve çevreye duyarlı davranışların önündeki engeller nelerdir? Katılımcıların %95'i çevrenin yararı için yaşam tarzımızı değiştirmeye istekli olmamız gerektiğine inandıklarını söylemiştir. Ancak katılımcıların %75'i çevreyi korumak için ancak kendi yaşam standartlarını etkilemeyecek bir şeyler yapmaya istekli olduklarını belirtmiştir. Katılımcılar iklim değişikliğine karşı atılacak adımlara kendi açılarından istekli olduklarını belirtse de iki koşulun isteklerini şekillendirdiği görülmektedir. İlk olarak katılımcılar iklim değişikliğine yönelik uygulamaların belirli bir grubun yükü/sorumluluğu haline getirilmesine ve maliyetin bir gruba çıkarılmasına dolaylı biçimde karşı çıkmaktadır. Katılımcıların %90'ı herkes bu şekilde hareket ettiği takdirde çevreyi korumak için daha fazlasını yapmaya istekli olacağını belirtmiştir. Ancak, yanıt verenlerin %57'si kendi davranışlarıyla çevrenin korunmasına önemli ölçüde katkıda bulunabileceklerine inanmamaktadır. Kendileri iklimin korunmasına katkıda bulunmadan önce ilk adımı başkalarının atması gerektiğini söyleyenlerin oranı ise %54'tür. Katılımcılar bu noktada, toplumun büyük bir kısmının ortak paydada buluşarak hareket etmesi gerektiğini, değişimin bir grupla ya da belirli kişilerle sınırlı tutulmaması ve daha kucaklayıcı ve dahil edici politikalar izlenmesi gerektiğini düşünüyör olabilirler. Bunun yanı sıra, bireysel bir çabayla sorunu sırtlanmanın etkisinin düşük kalacağı fikrinin yaygın olduğunu söylemek de mümkündür. İklim değişikliğinin önüne geçmek için atılacak adımların doğru bir sosyal politikayla uygulanması gerekliliği katılımcıların

atılacak adımların maliyeti konusunda verdikleri yanıtlardan çıkarılabilir. Katılımcılar, %74 oranıyla, yaşam ve iş yapma tarzlarında köklü bir değişikliğin yüksek kişisel maliyetler getirmesinden korktuğunu söylerken, ayrıca, %73 oranıyla, iklim ve çevrenin korunmasına yönelik tedbirleri özellikle düşük gelirliyle yük getirdiği için sosyal açıdan adaletsiz bulmaktadır. Katılımcıların %66'sı iklimin korunması için kişisel olarak bir şeyler yapabilecek maddi imkânlardan yoksun olduğunu söylerken, %67'si, üretimleri için çok fazla enerjiye ihtiyaç duyan işletmelerin katı iklim koruma gerekliliklerini uygulayamayacağını düşünmektedir. Ayrıca, %45 oranında katılımcı, istihdamı korumanın iklimi ve çevreyi korumaktan daha önemli olduğunu belirtirken, %43'ü iklim değişikliği ile mücadelenin ekonomiye zarar verdiğini düşünmektedir. Yanıt verenlerin %71'i bilim ve teknolojinin, yaşam biçimimizi temelden değiştirmemize gerek kalmadan iklim değişikliği sorununu çözeceğini dile getirirken her iki kişiden biri (%49) kendi yaşamlarını çevre ve iklim dostu bir şekilde şekillendirmeyi zor bulmaktadır. Yine %77'si kötü altyapının arabasız yaşamı imkânsız hale getirdiğini söylemektedir. Katılımcıların iklim değişikliğini ve onun getirdiği sorunları büyük bir kaygıyla izledikleri ve bu konuda sorumluluk üstlenebileceklerini ortaya koydukları görülmektedir. Araştırma, uygulanacak politikaların sosyal ve ekonomik açıdan adil olması yönünde bir beklenti olduğunu göstermektedir. Politika yapıcılarının bu hassasiyet ve talebi görmezden gelerek süreci yürütmesi, toplumun iklim değişikliği konusuna yönelik motivasyonunu düşürmekle kalmayıp atılacak adımlarla ilgili olumsuz bir tutum geliştirmesine de neden olabilir.

İklim ve çevreye duyarlı davranışların önündeki engeller (1)

Aşağıda çevrenin ve iklimin korunmasıyla ilgili bazı ifadeler yer alıyor. Bu ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

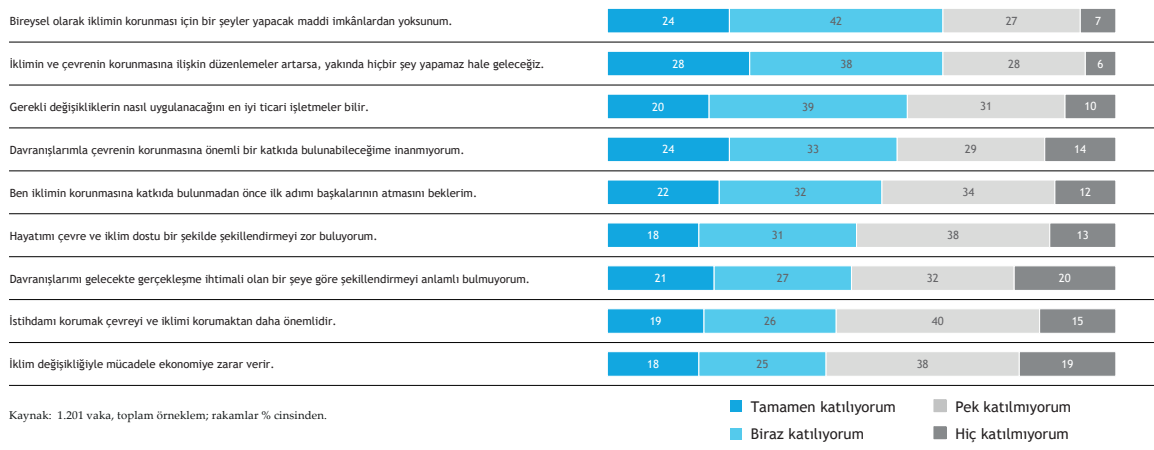
Çevrenin iyiliği için hepimiz yaşam tarzımızı değiştirmeye istekli olmalıyız.	52	43	4	1
Herkes böyle davranıyorsa çevreyi korumak için daha fazlasını yapmaya istekli olurum.	43	47	8	2
Zayıf altyapı (örneğin bisiklet yollarının ve tren güzergahlarının eksikliği, toplu taşımının yetersizliği) arabamı bırakmamı imkânsız kılıyor.	31	46	19	4
Ancak yaşam standartım bundan etkilenmediği takdirde çevreyi korumak için bir şeyler yapmaya istekli olabilirim.	30	45	19	6
Başkalarının bana nasıl yaşayacağını söylemeye çalışması hoşuma gitmez.	33	42	21	4
Yaşam ve iş yapma biçimimizde köklü bir değişiklik yapmanın bana yüksek maliyet getirmesinden korkarım.	28	46	22	4
İklimi ve çevreyi korumaya yönelik tedbirler, özellikle düşük gelirliyle yük getirdiği için sosyal açıdan adaletsizdir.	30	43	23	4
Bilim ve teknoloji, yaşam biçimimizi temelden değiştirmemize gerek kalmadan iklim değişikliği sorununu çözecektir.	25	46	25	4
Üretim yapmak için çok fazla enerjiye ihtiyaç duyan işletmeler katı iklim koruma gerekliliklerini uygulayamazlar.	24	43	27	6

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

■ Tamamen katılıyorum ■ Pek katılıyorum
■ Biraz katılıyorum ■ Hiç katılıyorum

İklim ve çevreye duyarlı davranışların önündeki engeller (2)

Aşağıda çevrenin ve iklimin korunmasıyla ilgili bazı ifadeler yer alıyor. Bu ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Düşük ve kısmen orta düzeydeki gelir grubuna dahil olan Duyum Odaklıların, ekonomik yükümlülükler konusunda ortalamanın ve diğer grupların üzerinde bir hassasiyet gösterdiği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların %15'i gibi önemli bir bölümünü oluşturan Duyum Odaklılar grubu, bariyerler konusunda diğer gruplara nazaran yüksek oranda olumsuz görüş belirtmiş, nihayetinde iklim ve çevreye duyarlı davranış gösterebilmelerini pek çok şeyin engellediğini ifade etmiştir. Günümüz yaşamaya odaklı olan bu grubun iklim-nötr hedefine ikna edilebilmesi için iklim değişikliğinin öngörülemez bir gelecekte değil, kısa vadede hayatlarımızda büyük değişimlere yol açabileceğini daha iyi anlatmak bir yöntem olarak düşünülebilir. Öte yandan düşük ve yüksek düzeyde gelir elde eden gruplar sosyo-ekonomik olarak orta düzeyde yer alan katılımcılara göre iklimi korumaya yönelik finansal araçlardan yoksun olduğunu daha sık dile getirmiştir (düşük %76, orta %56, yüksek %71). Bunun düşük düzeydeki gelir grupları açısından nedeni yeterli gelir düzeyine sahip olmamak olarak değerlendirilebilirken, yüksek düzeydeki gelir gruplarının da yaşam standartlarından ya da kârlarından "fedakârlık etmeme" eğiliminde oldukları ileri sürülebilir. Düşük eğitim düzeyindeki katılımcılar kendilerinden önce başkalarının adım atması gerektiğini, iklimi korumak için yeterli finansal araçlara sahip olmadığını ve işini korumanın iklimi korumaktan daha önemli olduğunu daha sık dile getirmiştir.

Katılımcıların %96'sına göre, her birey gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakma sorumluluğunu taşımaktadır ("Tamamen katılıyorum" diyenlerin oranı %62). Çevrenin daha fazla korunmasının aynı zamanda herkes için daha iyi yaşam kalitesi ve sağlık anlamına geldiği %95 oranında ifade edilmiştir. Katılımcıların bir o kadarı da doğanın ve çevrenin korunmasından kişisel olarak sorumlu hissetmektedir. Ayrıca, %94'ü çevrenin korunmasının bir ahlak ve vatandaşlık görevi olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların %95'i doğada zaman geçirmenin yaşam kalitelerini önemli ölçüde artırdığını, %93'ü ise kendilerini doğaya güçlü bir şekilde bağlı hissettiklerini düşünmektedir. %94 oranında katılımcı iklim değişikliğinin ana nedeni oldukları için sanayileşmiş ülkelerin iklimin korunması konusunda özel bir sorumluluğu olduğunu düşünmektedir. Tüketim açısından, %92'si çevre ve iklim üzerinde daha az etkisi olan ürünleri satın aldıklarında kendilerini daha iyi hissettiklerini dile getirmektedir. %91'i işletmelerimizin daha iklim dostu hale gelmesi gerektiğine, aksi takdirde ekonomik zarar tehdidi olduğunu inanmaktadır. %94'ü çevreyi korumaya yönelik tutarlı bir politikanın gelecekte işletmelerin rekabet gücü üzerinde olumlu bir etkisi olacağına inanmaktadır. Ayrıca, %88'i çevre ve iklim dostu ürünlere ve üretim süreçlerine geçişin büyük istihdam fırsatları sunduğuna inanmaktadır.

İklim ve çevreye duyarlı davranışlara yönelik tutumlar

Aşağıda bazı ifadeler görüyorsunuz. Bu ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Kendimiz için ve bizden sonraki nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmak için hepimiz etkin bir şekilde değişim süreçlerine dahil edilmeli ve yaşam şeklimizi değiştirmeye başlamalıyız.	97	58	39	2	3
Ortaya çıkan maliyetler sosyal açıdan adil bir şekilde dağıtılsa, çevrenin ve iklimin korunması için daha fazlasını yapmayı isterim.	97	51	46	3	3
Kendimi, toplumu etkin bir şekilde değiştirmeye adanm.	93	43	50	6	7

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden

■ Tamamen katılıyorum ■ Kısmen katılıyorum
■ Kısmen katılıyorum ■ Hiç katılıyorum

2.4 DEĞİŞİMİN AKTÖRLERİ KİMLER OLMALI?

İnsanların, devletlerin ve şirketlerin iklim değişikliği karşısındaki durumu nedir? Kimler, hangi aktörler, hangi otoriteler sorumluluk almalıdır? Katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtlar iklim değişikliğine karşı verilecek mücadelenin öznesinin kim olabileceğine, bireyler, şirketler ve devlet arasında nasıl bir sorumluluk paylaşımı yapılabileceğine, devletin kamusal gücü elinde bulunduran otorite olarak bu süreçlerdeki özgül yerine ışık tutacaktır.

İklim değişikliği pek çok aktörün eşanlı ve uyumlu biçimde hareket etmesini gerektiren ve dünyadaki tüm ülkeleri yatay kesen bir gerçekliktir. Bireylerin, şirketlerin ve devletlerin rol ve sorumlulukları konusunda katılımcıların ne düşündüğüne bakacak olursak şu tespitleri yapmamız mümkündür. İlk olarak katılımcılar, var olan düzenin, yaşam şeklinin ve iş yaşamının verili halıyla devam etmesi durumunda iklim değişikliğiyle mücadelede yol kat edilemeyeceğini düşünmektedir. Peki değişimin öznel kimlerdir? Değişim kimin sorumluluk alanına girmektedir?

İklim değişikliğiyle mücadelede daha çok sorumluluk alması gerekirken elini taşın altına koymayanlar mı bulunmaktadır? Örneğin, katılımcıların %67'si siyasi partilerin (çok) az şey yaptığını söylemektedir. %65'i ticari işletmelerin (çok) az şey yaptığını düşünürken, %64'ü yurtttaşların daha fazla sorumluluk alması gerektiğini söylemektedir. %62'lik dilim, sendikaların daha fazla sorumluluk alması gerektiğini belirtirken, %60'ı yerel yönetimlerin daha fazlasını yapması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların %58'i hükümetin (çok) az çaba gösterdiğini, %49'u ise Avrupa Birliği'nin (çok) az şey yaptığını düşünmektedir. %43 oranında

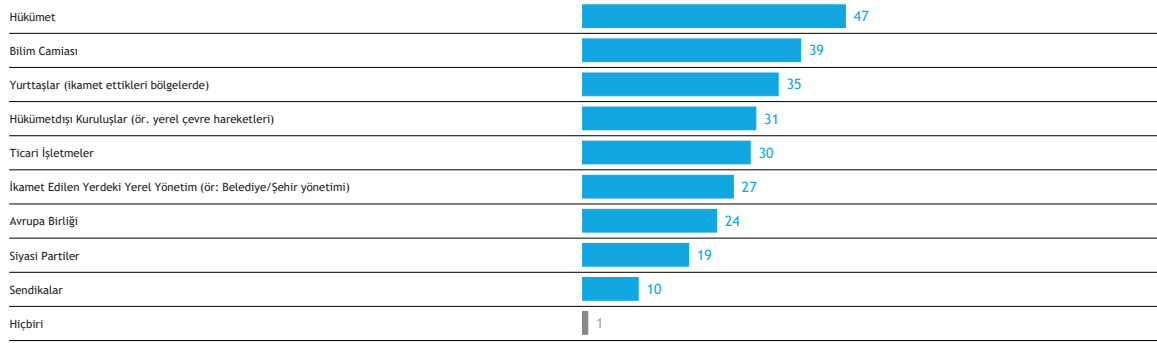
katılımcı, sivil toplum kuruluşlarının çabalarını artırmalarını beklemektedir. Katılımcıların %31'ine göre, bilim camiası yapması gerekenden fazlasını yapan aktörler arasında ilk sırada yer almaktadır.

Kriz yönetimine en çok hangi aktörler katkıda bulunabilir? İklim ve çevre krizinin ele alınması söz konusu olduğunda, hükümet %47 oranıyla en etkili üç aktör arasında sayılmaktadır. İkinci sırada bilim camiası (%39) ve ardından yurtttaşlar (ikamet ettikleri yerde) (%35) gelmektedir. Sivil toplum kuruluşları %31 ve ticari işletmeler %30 oranında etkili olarak görülmektedir. Bunları sırasıyla yerel yönetimler (%27), Avrupa Birliği (%24), siyasi partiler (%19) ve sendikalar (%10) takip etmektedir.

Katılımcıların verdiği cevaplar dikkate alındığında bugüne kadar siyasetin öznesi olan siyasi partilerin ve hükümetin yeterli sorumluluk üstlenmediği konusunda yaygın bir kanaat olduğu görülmektedir. Bu noktada, hükümetin ve özellikle tüm siyasi partilerin iklim değişikliğiyle ilgili politikalarını, eylem planlarını topluma iletmede, paylaşmakta ya yeteri kadar istekli olmadıkları ya da mesajlarının topluma ikna edici gelmediği görülmektedir. Benzer biçimde iş dünyasına dönük eleştiriler de dikkate alınmalıdır. Katılımcıların genel kanaati iş dünyasının kâr odaklı bakış açısıyla günü kurtarmaya odaklı bir yol izlediği ve kendi çalışma pratiğinde iklim değişikliğiyle mücadele için gerekli dönüşümü yapmada isteksiz olduğu yönündedir. Sivil toplum kuruluşlarına, sendikalara ve yerel yönetimlere yöneltilen sorumluluk çağrısı da hesaba katıldığında, politikaların yalnızca bir merkezden -yerel ve bölgesel aktörleri dışlayarak- değil, kucaklayıcı ve sorumluluğu genelden yerele yayan bir yöntemle oluşturulması gerektiği sonucuna varılabilir.

Sorumluluk paylaşımı

İklim ve çevre kriziyle mücadele söz konusu olduğunda aşağıdaki aktörlerden hangisinin krizle mücadeleye en fazla katkıda bulunabileceğini düşünüyorsunuz? Lütfen size göre en etkili üç aktörü belirtiniz.

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

2.5 KENDİMİZE YENİ BİR DÜNYA İNŞA ETMELİYİZ: TRAFİK, ENERJİ SEKTÖRÜ, TEKNOLOJİ VE TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI ALANLARINDA NELER YAPILABİLİR?

İklim kriziyle baş etmek için hayatlarımızı değiştirmeli miyiz? Katılımcıların %96'sı politikacıların, dönüşüm sürecinde yaşayacağımız ekonomik değişimin ve yaşam biçimi değişiminin sosyal açıdan adil biçimde şekillendirilmesine çok daha fazla önem vermeleri gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca, %95'i iklim koruma önlemleri nedeniyle elektrik, ısınma veya ulaşım maliyetlerinin artması durumunda düşük gelirli insanlara daha fazla mali destek sağlanmasından yanadır. Aynı zamanda, %71'i iş yapma ve yaşama biçimimizde köklü bir değişiklik yapılması fikrinden tedirginlik duymaktadır. %87'si düşük gelirli nüfus gruplarının, etnik veya diğer azınlıkların çevre kirliliğinden daha fazla etkilenmemesi gerektiği konusunda hemfikirdir.

Katılımcıların %96'sı işletmelerin iklim dostu üretim süreçlerine ve ürünlere geçmesine yardımcı olan destek programlarını doğru bulmaktadır. %91'i işletmelerin iklim-nötr olabilmeleri için devlet tarafından hazırlanacak net yönergelere ihtiyaçları olduğunu düşünmektedir. Politikacıların iklim dostu üretim yöntemlerine geçmeleri için işletmelere çok daha fazla baskı yapması gerektiğini düşünenlerin oranı %85'tir. Yanıt verenlerin %95'i yenilenebilir enerjiye daha tutarlı bir geçişi desteklemektedir. "İklim politikasının AB tarafından kontrol edilmesi beni rahatsız ediyor, çünkü bu durum Türkiye'nin özelliklerini yeterince dikkate almıyor" ifadesine katılanların oranı %75'tir. Katılımcıların %92'si her şeyden önce kendimiz ve gelecek nesiller için, yaşamaya değer bir çevrenin korunması için katı ve tutarlı yasalara ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, %83'ü yaşam ve iş yapma tarzımızda köklü bir değişim için zaten yeterli yönergeler olduğunu ve bunların da uygulanması halinde doğru yolda olacağımızı söylemektedir. %85'i yapısal değişim önlemlerinin, sonucunda iş kaybı olsa bile uygulanması gerektiğine inanırken, %90'ı yapısal değişimden etkilenen işlerin, uygun alternatifler yoksa mümkün olduğunca uzun süre korunması gerektiğini belirtmektedir. Bütün bunlardan şu sonuca varmak mümkün:

İklim değişikliği ve onunla birlikte gelen yıkıcı sonuçların önüne geçmek için bir önceki başlıkta işaret edilen öznelere, önerilen politikaların iş yapma süreçlerimize ve yaşam biçimimize etkisini gözeterek belirli alanlarda ciddi bir değişim süreci başlatması kaçınılmaz görünmektedir.

İklim değişikliğinin en önemli sebepleri arasında görülen emisyon oranlarındaki artış gündelik hayatın kendisi kadar bu hayatı sürdürülebilir kılan kaynak tercihlerinde, özellikle fosil yakıt kullanılan, enerji, ulaşım gibi alanlarda bazı değişiklikleri gerektirmektedir. Ulaşım bu çerçevede dünya genelinde ciddi dönüşüm yaşanan alanların başında gelmektedir. Benzin/motorin gibi fosil yakıtların kullanıldığı ulaşım araçları yerine elektrikli araçların kullanımı ve bunun yanında bireysel araç kullanımı yerine toplu taşıma ve bisiklet kullanımı hem tavsiye edilmekte, hem de Uluslararası Enerji Ajansı, AB gibi kuruluşlarca teşvik edilmektedir. Bu çerçevede ulaşım alışkanları değişimin zorunlu uğraklarından biri olarak araştırmaya dahil edilmiştir.

Türkiye toplumunun bu iki alandaki değişime yönelik tutumu incelendiğinde özellikle elektrikli araçlar ve toplu taşımanın özendirilmesi konusunda toplumun istekli olduğu söylenmelidir. Katılımcıların %95'i elektrikli araçların teşvik edilmesini desteklemektedir. Bunun yanı sıra elektrikli veya hibrit araçlar için daha fazla şarj istasyonu %94 oranında desteklenmektedir. Katılımcıların %93'ü toplu taşıma fiyatlarının düşürülmesinden yanadır. %90'ı ulaşım ağının genişletilmesini ve yerel toplu taşıma sıklığının artırılmasını gerekli bulurken %73'ü uçak biletlerine Karbon vergisi getirilmesini ve %70'i de araba geçiş ücreti getirilmesini onaylamaktadır (böylece çok araba kullanan biri daha fazla ödemek zorunda kalacaktır). Duyum Odaklıların Karbon vergisini (%83) ve araba geçiş ücretleri getirilmesini (%88) yüksek düzeyde desteklemesi, düşük/orta düzey gelir gruplarının bir bölümünün (Tüketici Materyalistler tam tersi yanıt verdiği için) uçak kullanan ya da (çok) araç sahibi gelir gruplarının neden olduğu çevre kirliliğinin maliyetini yine onların üstlenmesini talep ettiğini göstermektedir. Verilerin de gösterdiği üzere, katılımcılar yalnızca teşvik edici adımların atılmasını değil, buna uymayanların, eski alışkanlıkları konusunda direnenlerin bir maliyete katlanmasını ve bunun yerel/ulusal düzeyde ekonomi ve maliye politikalarıyla yürütülmesini talep etmektedir. Bir başka anlatımla ulaşım

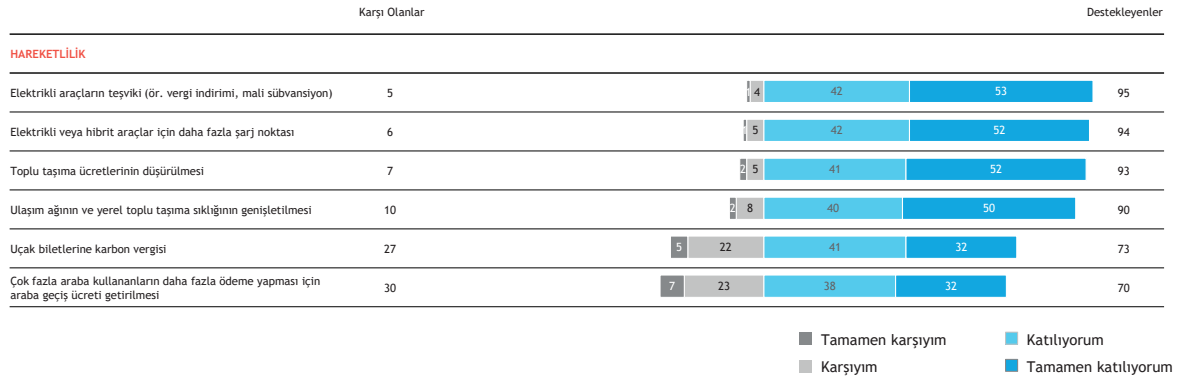
konusunda yalnızca havuç değil aynı zamanda sopa stratejisinin gerekliliği talep edilmektedir.

Ulaşım konusunda katılımcıların verdiği yanıtlar dikkate alındığında açıkça görülmektedir ki Türkiye halkı açısından elektrikli araçlara geçiş bir sorun değildir, ancak katılımcıların %94'ünün "şarj istasyonları artırılmalıdır" yanıtı resme dahil edildiğinde toplumun istekliliğine karşın alt yapıda sorunlar olduğu göze çarpmaktadır. Benzin istasyonlarının aksine Türkiye genelinde yeterli sayıda ve elektrikli araçları teşvik edecek düzeyde lojistik destek henüz sağlanamamıştır. Bu noktada çözümün öznelere olarak işaret edilen siyasal iktidarın, siyasi partilerin, yerel yönetimlerin daha hızlı ve teşvik edici, alt yapı uyum sorunlarına çözüm üretici bir motivasyonla hareket etmesi talep edilmektedir. Öte yandan Türkiye'de, otomotiv sektörüne özgü Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisi (KDV) isimli iki vergi uygulanmaktadır. Özellikle ÖTV, araçların motor gücüne göre belirlenmekte olup bazı modellerde neredeyse aracın fiyatına yakın bir maliyete neden olmaktadır. Tüketicilerden alışkın oldukları araç sisteminden yeni bir sisteme geçmesi istenirken elektrikli araç alımlarında ÖTV ve KDV açısından teşvik edici, vergilerin sübvansiyon edildiği bir yol izlenmemiştir. Bu çerçevede, izlenen maliye politikası, alışkanlıklarını değiştirme konusunda istekli olan toplumun motivasyonunu artırmada yeterli olmadığı gibi değişim isteğine ket vurma potansiyeli taşımaktadır.

AB ülkelerinde daha yaygın olan toplu taşıma alışkanlığı, Türkiye toplumu tarafından dışlanmamaktadır. Ancak katılımcıların toplu taşımayla ilgili verdiği yanıtlar, mevcut altyapıya ilişkin kaygı ve eleştirileri yansıtmaktadır. Katılımcıların %93'ü toplu taşıma fiyatlarının düşürülmesinden yanadır (tamamen katılanların oranı %52). %90'ı ulaşım ağının genişletilmesini ve yerel toplu taşıma sıklığının artırılmasını desteklemektedir (tamamen katılanların oranı %50). Her iki önermeye bakıldığında özellikle "Tamamen katılıyorum" diyenlerin oranının her ikisinde de %50'nin üzerinde olduğu görülecektir. Yani her iki kişiden biri toplu taşıma konusunda iki soruna dikkat çekmektedir: Fiyatların yüksekliği ve ulaşım ağının yetersizliği/toplu taşımanın yeterince iyi olmaması. SINUS-Enstitüsü Türkiye araştırmasını 18-69 yaş grubunun farklı karakteristiklerini dikkate alarak ve daha kapsayıcı olacak şekilde (genel coğrafi 7 bölgesi sınıflandırmanın dışına çıkıp nüfus yoğunluğu dikkate alınarak 12 bölgede) yürütmüştür. Bu çerçevede Türkiye genelinde toplu taşıma fiyatlarının yüksek olduğunu, dahası yeterli bir toplu taşıma ağı kurulmadığını, var olan toplu taşıma sefer sayısının talepleri yeteri kadar karşılayamadığını söylemek mümkündür. Bu konuda yerel yönetimlerin ve hükümetin eş güdümünde toplu taşımayı teşvik edici adımlar atıldığı takdirde, iklim değişikliğiyle mücadelede elde edileceklerin yanı sıra, trafiğin yarattığı gürültü seviyesinde ve burada meydana gelen kaza sayısında da ciddi bir düşüş görülebileceği değerlendirilmesi yapmak mümkündür.

Doğa, çevre ve iklim koruma önlemlerinin değerlendirilmesi

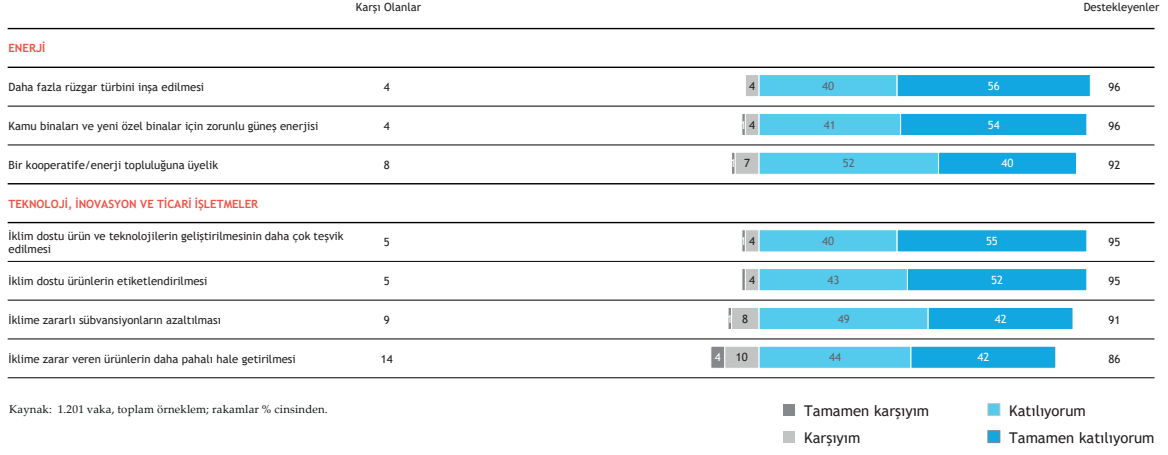
Çevrenin ve iklimin korunmasını desteklemek için çeşitli öneriler mevcuttur. Aşağıdaki önlemleri ne ölçüde destekliyorsunuz?

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

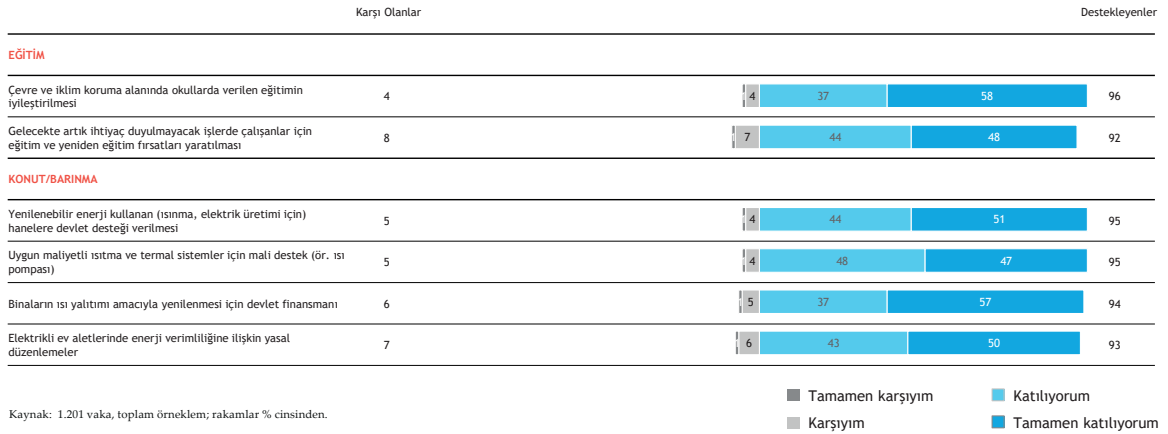
Doğa, çevre ve iklim koruma önlemlerinin değerlendirilmesi (2)

Çevrenin ve iklimin korunmasını desteklemek için çeşitli öneriler mevcuttur. Aşağıdaki önlemleri ne ölçüde destekliyorsunuz?

Doğa, çevre ve iklim koruma önlemlerinin değerlendirilmesi (3)

Çevrenin ve iklimin korunmasını desteklemek için çeşitli öneriler mevcuttur. Aşağıdaki önlemleri ne ölçüde destekliyorsunuz?

Enerji kaynakları: Fosil yakıtlardan kurtulmak mümkün mü?

İklim değişikliğiyle mücadele açısından emisyon oranlarının düşürülmesi en öncelikli konular arasında yer almaktadır. BM Hükümetlerarası İklim Paneli Raporları dikkate alındığında fosil yakıtların ısınma, ulaştırma ve elektrik üretimindeki kullanımı emisyon oranlarını artıran en önemli faktör olarak görülmektedir.¹³ Bu çerçevede fosil yakıtlar yerine rüzgar, güneş, dalga gibi yenilenebilir kaynakların kullanımı "net sıfır emisyon" hedefine ulaşmada en önemli araçlar olacaktır.

Çalışma kapsamında katılımcıların enerji tüketiminde fosil yakıtlar yerine alternatif kaynaklara yaklaşımları şöyle özetlenebilir: Katılımcıların %96'sı daha fazla rüzgâr türbini inşa edilmesini

desteklemektedir. Aynı oranda katılımcı (%96) kamu binaları ve yeni özel binalar için zorunlu güneş enerjisinden ve %92'si kooperatif üyeliğinden yanadır. Katılımcıların yenilenebilir enerji kaynaklarına ciddi bir destek sunduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla katılımcılar genel olarak fosil yakıtlardan çıkışı ikame edecek alternatiflere sıcak bakmaktadır. Bununla beraber yenilenebilir kaynak tanımının daha çok rüzgâr ve güneş ile sınırlı tutulduğu, araştırma içerisinde katılımcıların hidrolik enerji ve nükleer enerjiye yönelik yaklaşımlarının ne olduğunu ölçebilecek soruların yöneltilmediği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede toplumun elektrik üretiminde kullanılan termik santrallere karşı özel talebi ve desteği olmadığı sonucuna varılabilir. Ayrıca, katılımcıların %96'sı elektrik ve ısı tedarikinde yenilenebilir enerjiye geçilmesinden etkilenebilecek çalışanların (örneğin iş kaybı) alternatif işler için yeniden eğitim almaları konusunda desteklenmesi gerektiği konusunda hemfikirdir. Aynı oranda katılımcı (%96) bu süreçten etkilenen işçilerin finansal olarak (tazminat, kıdem tazminatı vb.) desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Yenilenebilir enerji

¹³ UNFCCC, COP28 Agreement Signals "Beginning of the End" of the Fossil Fuel Era, 13 Aralık 2023, <https://unfccc.int/news/cop28-agreement-signals-beginning-of-the-end-of-the-fossil-fuel-era>, (son erişim tarihi, 02.10.2024).

kaynaklarına geçiş aşamasında alternatif istihdam modelleri/ekonomi politikası üretilmediğinde kişilerin pozisyonlarında değişim yaşanabileceğine dair yüksek bir farkındalık olduğu ve bunun işsizlik kaygısını ön plana çıkardığı görülmektedir.

Katılımcıların %94'ü, toplumu iklim-nötr hedefiyle şekillendirmeye yardımcı olmak için yurttaşların kamusal ve siyasi yaşama (örneğin yurttaş forumları, planlama ve danışma kurulları) katılması gerektiğine inanmaktadır. Katılıma yönelik isteklilik enerji üretimine katılım konusunda da kendini göstermektedir. Türkiye toplumu genel olarak yenilenebilir kaynakların enerji üretiminde kullanımını desteklemekte, dahası bu kaynakların yalnızca tüketiminde değil, üretiminde de yer almaya hazır bir görünüm çizmektedir. Katılımcıların %90'ı toplumlarının enerji arzının şekillendirilmesinde aktif bir rol almayı hayal edebilmekte, %37'si ise bunu "kesinlikle" hayal edebileceklerini belirtmektedir. Kendi enerjilerini üretmeyi hayal edip edemedikleri sorulduğunda, %10'u hâlihazırda yapabileceklerini, %67'si "kesinlikle" hayal edebileceklerini ve %20'si oldukça hayal edebileceklerini söylemektedir. Katılımcıların yenilenebilir enerji üretiminde kendilerini üretici olarak da hayal edebilmeleri, toplumun enerji dönüşümünde yalnızca tüketici olmayacağı, enerji arzında yer almak için harekete geçmeye hazır olduğu anlamına gelmektedir. Yenilenebilir kaynakların oluşturulması esnasında -özellikle güneş panellerinin hanelere ve işletmelere kurulması sürecinde- devlet katılımcılara iki yolla destek sağlamaktadır. KDV iadesi/indirimi ve finansal destekler. KDV genel olarak %20 olarak uygulanırken güneş panelleri kurulum sürecinde %18 olarak gerçekleşmektedir. Dahası özellikle işletmeler bazı şartları yerine getirdiğinde belli oranda KDV iadesi alabilmektedir. Finansal destekler kısmıysa daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Devlet güneş panellerinin kurulum ve kullanım sürecine yönelik finansal destekleri başvuru üzerinden yürütmekte olup belirli şartların yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yanı sıra kişilerin finansal yeterliliğinin olması şartı da mevcuttur.¹⁴ Özellikle bu şart, katılım ve desteğe erişim konusunda yer yer bariyer oluşturmaktadır. Güneş panelleri yurtdışından ithal edilmekte, yani maliyetleri döviz kuruna bağlı bulunmaktadır. Türkiye'de 2021 yılından bu yana yaşanan ekonomik kriz alım gücünde düşüşe ve dövizde tırmanmaya neden olmuştur (2021'den bu yana dolar ve euro kurları Merkez Bankası verilerine göre neredeyse dört kat artmıştır). TÜİK verilerine göre, çalışan nüfusun neredeyse yarısını oluşturan asgari ücretliler ve buna yakın seviyede maaş alan yurttaşlar açısından yenilenebilir enerjide aktif üretici rol üstlenmek pek mümkün görünmemektedir. Bu noktada devletin, yerel yönetimleri de teşvik edecek şekilde özellikle düşük gelirli nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölge ve ilçelerde, dernekler ve kooperatifler üzerinden teşvik programını güncellemesi ve sadeleştirilmesi, bireylerin ve grupların yenilenebilir enerjiye geçişinde cesaretlendirici ve hızlandırıcı olacaktır.

14 Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de (Tebliğ No: 2012/1) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Resmi Gazete, n. 32642, 24 Ağustos 2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/08/20240824-4.htm>. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, *Yerli Aksam Destekleri*, 28.05.2021, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-yerli-aksam-destekleri> "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Belgelendirilmesi Ve Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik", T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 1 Ekim 2013, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18907&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

İşletmeler bazında duruma mercek tutulduğunda yenilenebilir enerji desteklerinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığıyla belirli şartlara bağlı olarak sağlandığı görülmektedir. İşletmeler düzeyinde devletin daha teşvik edici desteklere sahip olduğu da iddia edilebilir. Elektrik üretiminde kullanılan lisanslı ve lisanssız santraller buna örnek oluşturmaktadır. Lisanslı santral, üretilen elektriğin doğrudan şebekeye satışını öngörmektedir. Bir başka anlatımla elektrik üretim sürecine aktörleri dahil etmektedir. Öte yandan lisanssız santraller, kendine yeter tüketim için üretimi hedeflemektedir. Lisanssız santrallerde üretilen elektrik fazlasının mevzuat gereği ticarete konu olamaması, daha fazla üretim isteğine ve genel sistemde yenilenebilir kaynakların oranının artışına ket vurmaktadır. Buna karşın özellikle ısınma ve doğal gaz ilişkisine bakıldığında, *Gaz Bir 2023 Doğal Gaz Dağıtım Sektörü Raporu*'na göre doğal gaz %28 ile en fazla konutlarda kullanılmaktadır¹⁵. İkinci sırada sanayi tesislerinin geldiği yine farklı raporlarda ortaya konmuştur. Öte yandan *EPDK 2024 Doğal Gaz Raporu*'na göre geçtiğimiz yıl Türkiye 50 milyar metreküp gaz ithal etmiştir.¹⁶ İthal edilen bu gazın gittiği en önemli üç grup, ısınma, sanayi üretimi ve doğal gaz çevrimiçi santralleridir (elektrik üretimi amaçlı kullanım). Doğal gazın dağılım dinamiklerine bakıldığında her üç alanda da güneş enerjisinin teşviki üç açıdan fayda sağlayacaktır. İlk olarak doğal gaza bağlı olan elektrik üretiminde gerileme sağlanacaktır. Enerji Bakanlığının verilerinde, 2023 yılı içerisinde elektrik üretiminde kaynakların dağılımına bakıldığında doğal gazın %21'lik, kömürün %36,3'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir.¹⁷ Bu gerileme ilk olarak Türkiye'nin 2053 yılı net sıfır emisyon hedeflerine erişmesine katkı sunacaktır. İkincisi, ısınma, sanayi ve elektrik üretiminde dışa bağımlılığı azaltarak dış ticaret açığının gerilemesine zemin yaratacaktır. Son olarak doğal gazda dışa bağımlılığın giderilmesi, Türkiye'nin enerji güvenliği açısından karşı karşıya olduğu risklerin azaltılmasına kapı aralayacaktır.

Katılımcıların yerel kooperatifler vurgusu da üzerinde durulmayı hak eden bir konudur. Türkiye'de iklim değişikliği plan ve programı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı himayesinde oluşturulan ulusal planlamayla yürütülmektedir. Yerel yönetimlerin tanımlanmış bazı yetkileri olmakla beraber, yurttaşların kolektif biçimde hareket edeceği mekanizmalar ve bunların yerel yönetimlerle ilişkilerinde sınırlılıklar mevcuttur. Bu noktada enerji kooperatiflerinin bölgeler düzeyinde örgütlenmesi, yalnızca vatandaşların iklim değişikliği ile mücadelede sorumluluk almasını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda uygulanan plan ve stratejinin eksiklerinin, yanlışlarının görülüp hızla güncellenmesine zemin yaratacaktır. Böyle bir örgütlenme modeli, her bölgenin kendine özgü koşullarının tespitini ve buna yönelik güncellenmiş bir mekanizmanın inşasını sağlayarak belirlenen hedeflere yurttaşların aktif katılımıyla ulaşılmasına imkân sağlayacaktır. Yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi, yukarıda anlatılan gerekçelerin yanında tüm enerji tüketicisi ülkeler açısından olduğu

15 *Gaz Bir, 2023 Doğal Gaz Dağıtım Sektörü Raporu*, <https://gazbir.org.tr/GAZBIR-2023-Yili-Dogal-Gaz-Dagitim-Sektoru-Raporu/>, (son erişim tarihi, 05.09.2024).

16 Enerji Piyasası Düzenleme ve Denetleme Kurumu (EPDK), *Doğal Gaz Raporu 2023*, <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-94/dogal-gazyillik-sektor-raporu>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

17 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Elektrik, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik>, (son erişim tarihi, 02.09.2024).

Enerji ve ısınmayla ilgili dönüşüme yönelik tutumlar

İklim değişikliği ile mücadele için önümüzdeki yıllarda farklı şekillerde ısınmak gerekiyor. Sizce bu nasıl mümkün olabilir?

İklimे zarar vermeyen teknolojiler ve ısınma yöntemlerinin değiştirilmesi için daha fazla kamu finansmanı yoluyla	57
Petrol, gaz ve kömür fiyatlarının yükseltilmesi yoluyla	15
Yasaklar aracılığıyla	14
Yukarıdaki seçeneklerden hiçbirisi değil, farklı alternatifler var	14

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

gibi Türkiye için de enerji güvenliğine katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) enerji güvenliğini tanımlarken, yalnızca kesintisiz enerji akışını temel almaz, aynı zamanda erişilebilir fiyatlarla arzın garanti altına alınmasıyla enerji ihtiyacının giderilmesini de enerji güvenliği tanımına dahil eder.¹⁸ Fosil yakıtlar genellikle dünyanın farklı noktalarındaki üreticilerin tekelinde olup, bu üreticilerle tüketici ülkenin yaptığı anlaşma uyarınca enerji alışverişi sağlanır. Ancak savaş, jeopolitik gelirim veya anlaşmaların uzatılmaması durumunda enerji akışında aksamlar yaşanabilir. Bunun yanı sıra küresel gerilim ve çatışma döneminde enerji akışında meydana gelebilecek aksama ihtimali, akışta kesinti olmasa dahi, enerji fiyatlarının doğrudan yükselmesine neden olabilmektedir. Bu durumsa ulaşımdan ısınmaya ve elektrik üretimine, enerjinin kendisine erişmeyi daha pahalı hale getirmektedir. Buna karşın özellikle yerelde örgütlenmiş ve tüketicinin dahil olduğu temiz enerji kaynaklarıyla enerji üretimi aşamalı olarak böylesi küresel riskler karşısında en azından belirli süre enerji güvenliğine katkı sunacaktır. Dahası, enerji ilişkilerinde ülkelerin dış politikalarına etki edecek düzeyde bağımlılığın dengelenmesine ve dış politikada ulusal çıkarın gerekleri üzerinden daha iyi alternatifleri de içeren özerk kararların verilmesine olanak yaratacaktır. Bir başka anlatımla, yenilenebilir kaynaklar ve bunların yerel üreticileri dışlamayacak şekilde yaygınlaşması, enerji güvenliğine katkı sağlayarak daha müstakil bir dış politika izlenmesini de kolaylaştıracaktır.

Teknoloji-Yenilikler-İşletmeler

Teknolojik gelişmeler ve buna paralel olarak dönüşen üretim yapısı, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli konulardan biridir. Bu çerçevede katılımcıların ticari işletmelerle ve kullandıkları teknolojiyle ilgili temelde iki eğilim ortaya koyduğu görülmektedir. İlk eğilim, iklim dostu ürünlerin geliştirilmesi, bunların desteklenmesi ve etiketlenmesiyle ilgilidir. Katılımcıların %95'i iklim dostu ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine daha fazla destek verilmesinden, aynı oranda

katılımcı (%95) iklim dostu ürünlerin etiketlenmesinden yanadır. Bu eğilim toplumun özellikle neredeyse her evde yer alan beyaz eşya (buzdolabı, klima, çamaşır ve bulaşık makinesi vb.) ve diğer teknolojik ürünlerin seçiminde (televizyon, bilgisayar, modem vb.) daha çok A(+++) ürünlere yöneldiğini veya bu istekte olduğunu göstermektedir. Bir başka anlatımla katılımcılar çok fazla su ve elektrik tüketen ürünler yerine iklim dostu ve tasarruflu olanların teşvikinin önemini farkındadır. Katılımcıların %93'ünün elektrikli ev aletlerinde enerji verimliliğine yönelik yasal düzenlemeleri onaylaması yine bu argümanı destekleyen bulgular arasında yer almaktadır.

İkinci eğilim değişim sürecinin yaptırım/ceza boyutuyla ilgilidir. İklim zararlı sübvansiyonların azaltılması %91 oranında desteklenirken, iklim zararlı ürünlerin daha pahalı hale getirilmesi %86 oranında kabul görmüştür. Burada dikkatli bir inceleme yapıldığında ceza mekanizması aracılığıyla veya iklim değişikliğine olumsuz etkisi olan ürün ve teknolojide ısrar edildiğinde devreye girmesi talep edilen aktör hükümettir. Katılımcıların bu önerilerini devlet ek vergiler yoluyla, örneğin iklim vergisi yoluyla düzenleyebilir. Benzer biçimde AB tarafından kabul edilen Karbon vergisi Türkiye'de de hayata geçirilebilir. Ancak burada bir hatırlatma yapmak gerekebilir. İklim değişikliğiyle mücadele kapsamında teknoloji ve üretimini iklim dostu bir yönde değiştirmeyen kurum/işletme ve kişilere yalnızca ekonomik yaptırımlar uygulamak, yani gezegene zarar vermenin bedelinin yalnızca ekonomik/maddi olana indirgenmesi, iklim kriziyle mücadele hedefini sektöre uğratabilecek bir algıya neden olabilir. Parası olanın maliyetini üstlenmek karşılığında istediği gibi davranabilmesi olarak özetlenebilecek bu tutum ihtimali karşısında karar verici aktörlerin çok yönlü bir strateji geliştirmesi gerekir. Sadece para cezaları ve ek vergiler değil, belirli bir süre bu davranışta ısrar edenlerin iş yapmasının engellenmesi, pazar dışına çıkarılması gibi pratikler de mücadele stratejisinin parçası olabilmelidir. Şayet bedel yalnızca ekonomik maliyete indirgenirse özellikle enerji geçişi kırılabilir hale gelen alt ve orta gelir grubunun hem iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik inancı ve çabası zayıflar hem de bu durum beraberinde ciddi toplumsal patlama ve çatışmaları getirebilir.

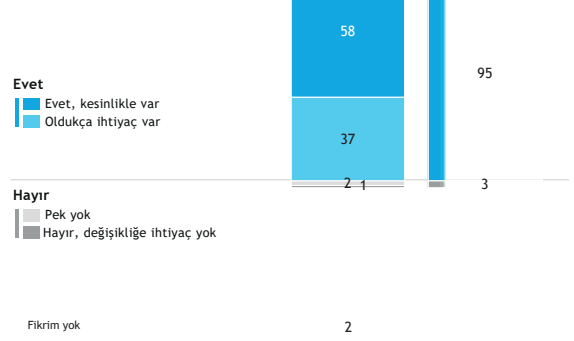
¹⁸ Uluslararası Enerji Ajansı, *Energy Security in Energy Transitions*, <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022/energy-security-in-energy-transitions>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

Değişim ihtiyacının değerlendirilmesi

Sizce Türkiye’de yaşam ve iş yapma biçimimizde köklü bir değişikliğe ihtiyaç var mı?

Kaynak: 1.201 vaka, toplam örneklem; rakamlar % cinsinden.

Eğitim

Eğitim, iklim değişikliği konusunda toplumun bilgilendirilmesinde, tercih ve alışkanlıklarını şekillendirmesinde, gelecek nesillerin bu bilgi uyarınca harekete geçmesinde en önemli başlıklar arasında yer alır. Katılımcıların %96’sının çevre ve iklim koruma alanında okul eğitiminin iyileştirilmesini desteklemesi gelecek nesillerin konuyla ilgili davranışlarının şekillendirilmesinde eğitimin önemini gösterir. Yukarıda yer verildiği üzere, katılımcılar tarafından, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında bazı iş kollarının atıl kalabileceği, bunun da işsizlik sorununa neden olabileceği ifade edilmişti. Katılımcıların %92’sinin gelecekte artık ihtiyaç duyulmayacak işlerde çalışanlar için eğitimi veya yeniden eğitim fırsatlarını desteklemesi geçiş sürecinde eğitimin bir çözüm yolu olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla katılımcılar iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında işsizliğin olabileceğini ancak bunun ortadan kaldırılabileceğini düşünmektedir. Bu noktada karar alıcıların eğitimi/yetişkin meslek eğitimini gözeterek formüllere ve düzenlemelere yönelik çaba sarf etmesini beklemektedirler.

Enerji Güvenliği

Rusya’nın Şubat 2022’de Ukrayna’yı işgaliyle başlayan savaş, özellikle Avrupa genelinde Rusya’nın doğal gaz ve petrolde sahip olduğu ağırlığın hızla azalmasına neden olmuştur. 2021’de Rusya Avrupa pazarında doğal gazda %38’lik bir ağırlığa sahipken 2023’te bunun %20’lere kadar gerilediği görülmektedir. Petrolde ise Rusya’nın %40’ları bulan ağırlığı adeta bir dibe vurmuş yaşayarak % 5’lere kadar gerilemiştir. Bunun yanı sıra AB ve ABD, Rusya’ya ekonomiden enerjiye uzanacak şekilde bir dizi yaptırım uygulayarak Rusya’nın Ukrayna Savaşı’na enerjiden, ticaretten ve finansal araçlardan elde ettiği gelirler üzerinden kaynak aktarmasını engellemeye çalışmaktadır. Türkiye ise söz konusu yaptırımlara dahil olmamıştır. Üstelik Avrupa’nın aksine Türkiye’nin Rusya ile olan enerji ilişkilerinde bir gerilemeden ziyade ilerleme görülmektedir. EPDK 2023 verilerine göre geçtiğimiz yıl Türkiye, doğal gazın %43’ünü ve petrolünün %51’ini Rusya’dan

almıştır.¹⁹ Geçmiş dönem verileri dikkate alındığında Rusya’nın Türkiye gaz piyasasındaki payı %40-50 bandında seyretmiştir. 2023 verileri doğal gaz alımında bir değişimin olmadığını göstermektedir. Buna karşın Rusya’nın Türkiye petrol ithalatında payı savaş öncesinde %20-25 bandındayken bu 2023’te %51’e çıkmıştır. Özetlenen veriler uyarınca Türkiye, Rusya ile doğal gazda var olan bağlarını korumuş, petrolde ise bağları güçlenmiştir. Benzer biçimde 2010’da Rusya ile Türkiye arasında devletlerarası bir anlaşma şeklinde imzalanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali’nin Rusya tarafından inşası kesintisiz biçimde sürmektedir. Bu çerçevede Avrupa’dan farklı olarak Türkiye toplumu Ukrayna Savaşı paralelinde bir enerji kesintisi durumuyla karşı karşıya kalmamış veya enerjiyi bir silah/tehdit unsuru olarak kullanma ihtiyacı duymamıştır.

Bununla beraber katılımcılara Rusya-Ukrayna çatışmasının patlak vermesinden bu yana yenilenebilir enerjinin daha önemli hale gelip gelmediği sorulduğunda, katılımcıların %49’u “evet, yenilenebilir enerji daha önemli hale geldi” cevabını verirken, %42’si “oldukça, evet” cevabını vermiştir. Buna karşılık, %6’sı “pek değil, hayır” ve %3’ü “hayır, yenilenebilir enerji daha önemli hale gelmedi” cevabını vermiştir.

Katılımcıların %90’ın üzerindeki kısmının Ukrayna Savaşı’nın yenilenebilir kaynaklara yönelmeyi etkilediği yönündeki düşüncesini nasıl yorumlamalıyız? Ukrayna Savaşı, Türkiye’ye dolaylı yoldan yansımaları olan, iki kuzey komşusunun karşı karşıya gelmesi anlamına gelmektedir. Toplum başından itibaren bu savaşa duyarlılık göstermiştir. Türkiye özelinde enerjide ciddi bir değişim gerektirecek dinamikler görülmüyor olmakla beraber, kamuoyu, dünyada ve özellikle Avrupa’da, Rusya’nın enerjide sahip olduğu payın tehdit edici yönünü görmüştür. Benzer biçimde katılımcıların, Rusya ile karşı karşıya gelinmesi dahi bir gün gelme ihtimalini gözeterek yanıt verdiğini düşünmek mümkündür. Bu yanıtın kendisi ve savaşın Türkiye enerji politikasına olumsuz ciddi bir etkisi olmadığı dikkate alındığında

¹⁹ EPDK, *Doğal Gaz Yıllık Raporu 2023*, <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-94/dogal-gazyillik-sektor-raporu>
EPDK, *Petrol Yıllık Raporu 2023*, <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-107/yillik-sektor-raporu>, (son erişim tarihi, 24.09.2024).

aslında katılımcıların enerji güvenliği konusunda sanıldığından daha bilgili ve duyarlı olduğunu düşünmek mümkündür. Resmin bütününe bakıldığında, katılımcıların fosil yakıtların ciddi bir bağımlılık ilişkisi yarattığını ve bunun yenilenebilir kaynaklarla hafifletilebileceğini düşündüğü görülmektedir.

2.6 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ HAKKINDA NE BİLİYORUZ, BİLGİYİ NEREDEN ALIYORUZ?

Toplumun iklim değişikliğiyle ilgili farkındalığı ve bilgisi, geleceğin şekillenmesine doğrudan etki edecek unsurların başında gelir. Katılımcıların yaklaşık onda dokuzu (%91) iklim değişikliği konusuna temel bir ilgi duyduğunu ifade etmiştir. Bunların %43'ü "çok" ilgilidir. %8'i daha az ilgi duyduğunu, %1'i ise hiç ilgi duymadığını ifade etmiştir. Her 10 katılımcıdan 9'unun iklim değişikliği konusunda temel bilgiye sahip olduğunu ifade etmesi umut vericidir. Bu, aynı zamanda, daha fazla bilgiye açık oldukları anlamına da gelmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %80'e yakınının ekolojik ilişkiler ve çevre sorunları konusunda bilgili olduğunu belirtmesi, çalışmanın geneli dikkate alındığında aşırı hava olayları, biyoçeşitliliğin yok oluşu, ormanların azalması konularını iklim değişikliğiyle ilişkilendirilebildiğini göstermektedir. İklim değişikliği ve bunun yarattığı sonuçlar konusunda bilgi sahibi olursa da iklim ve çevre dostu politikalara geçiş konusunda toplumun bilgilendirilmesinde eksiklikler olduğu görülmektedir. Katılımcıların %20'si iklim ve çevre dostu politikalar konusunda kendilerini "çok iyi" bilgilendirilmiş hissetmektedir. %50'si oldukça iyi bilgilendirilmiş hissederken %27'si pek iyi bilgilendirilmediğini ve %3'ü hiç iyi bilgilendirilmediğini düşünmektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%53) daha iklim ve çevre dostu ekonomi politikalarının yeterince açıklanmadığını ve netleştirilmediğini düşünmektedir. Bu çerçevede sorun tanımlanmış, toplumun önemli bir kısmınca kabul görmüş olmasına rağmen çözüm konusunda doğru ve yeterli bilgi akışının sağlanmadığı değerlendirilmesini yapmak mümkündür. Geçiş sürecinin yol haritasının toplumla yeteri kadar paylaşılması, netleştirilmesi, sadece bu konuda gelecek desteği zayıflatmaz; aynı zamanda komplo teorileri, bilgi kirliliği ve karşı propaganda yoluyla kişilerin aklının karıştırılmasına ve değişime karşı bir tutum oluşmasına da zemin yaratabilir.

Toplumun iklim değişikliği ve bu konuda uygulanacak reçeteler konusunda doğru bilgilendirilmesinde ve cesaretlendirilmesinde medya kullanım alışkanlıkları yönlendirici bir etkiye sahiptir. Doğru kanallar üzerinden kişilere ulaşıldığında değişim/geçiş sürecine yönelik destek artacaktır. Çalışma kapsamında katılımcıların haber/bilgi alma kaynaklarına bakıldığında, iki ana kanalın etkin olduğu görülmektedir: İnternet (% 92) ve karasal yayın yapan televizyonlar (%82). İnternetin geniş bir şemsiye olduğu dikkate alındığında katılımcıların haber kaynaklarının sosyal medya (X, Twitter, Facebook, Instagram vb.) üzerinden yayın yapan haber siteleri ve video platformları olduğu görülmektedir. Katılımcıların %97'sinin Youtube, %93'ünün Instagram kullandığını ortaya koyan istatistik uyarınca sosyal medya platformlarında videoların/görsellerin ve haberlerin daha fazla ilgi gördüğü, *podcast*lerin bu noktada biraz daha geride durduğu göze çarpmaktadır. Topluma doğru ve güvenilir bilgi akışı için televizyonun, haber sitelerinin ve sosyal medyanın en azından belirli kanallarının kullanılabileceği görülmektedir. Bununla beraber yalnızca belirli bir alana yönelmeyip çoklu bir strateji izlenmesinde fayda bulunmaktadır.

Denetimsizlik ve kontrol edilemezlik, sosyal medyanın, botlar, *cyborglar*, troller, dijital karşı propaganda aygıtları aracılığıyla bilgi kirliliğine açık olmasına neden olmaktadır. Alternatif medya kanallarının kullanılması, gazeteciliğin etik kaidelerine riayet edildiği, editoryal denetim süreçleri işletildiği ve *factcheck* zorunluluğu gibi ilkelere önem verildiği sürece dikkate alınması gereken stratejilerden biri olmalıdır. Bu çoklu strateji sadece sosyal medyanın geniş evreninde bilginin kaybolmasını ve çarpıtılmasını engellemekle kalmaz, aynı zamanda doğru bilginin güvenilir mekanizmalarla kişilere aktarımını sağlar.

3.

SONUÇ

SINUS-Enstitüsü'nün detaylı saha çalışması bize pek çok şey söylemektedir. Katılımcılar, her şeyden önce, artan aşırı hava olaylarından ve hava değişimlerinden, yok olan bitki örtüsü ve canlı çeşitliliğinden yola çıkarak dünyada bir şeylerin yolunda gitmediğine kanaat getirmişlerdir. Bu gibi değerlendirmelerden hareketle gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmanın katılımcıların öncelikleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bu duyarlılığa rağmen iklim değişikliğiyle mücadelede tüm toplumsal grupların desteğini almak çok kolay olmayabilir. Uluslararası kuruluşlar, medya ve sivil toplum örgütleri -haklı gerekçeleri olsa da- iklim değişikliğiyle mücadelede zaman zaman, "mücadele etmeliyiz yoksa ... olur" gibi korkuyu ve negatif algıyı perçinleyen bir dil kullanabilmektedir. Radikal değişim çağrısının eşlik ettiği bu dil, olumsuzluğu, felaketi ve açmazı işaret ederken atılabilecek olumlu adımları gölgelemekte, hatta görünmez kılmaktadır. Oysa burada yürütülen mücadelenin kazanımlarına odaklanmak, hali hazırda pek çok olumsuzlukla karşılaşan Türkiye toplumunun umudunu ve mücadele azmini perçinleyecektir. "İklim değişikliği ile mücadele daha temiz bir hava ve suya erişimi sağlar", "toplum taşımının yaygınlaşması hem ucuz hem de hızlı bir ulaşım imkânı yaratır" şeklindeki ifadeler, sorunun çözümünde olumlu bakış açısıyla ilerlemeye yönelik örnekler olarak görülebilir.

İkincisi, açıktır ki iklim değişikliği ile mücadele yalnızca bir devletin tek başına yürütebileceği bir çabanın ürünü olamaz; kolektif bir dayanışma ve planlama gerektirir. Bu nedenle Paris Anlaşması ve onu izleyen süreçte devletler paralel bir izlekle hareket etmeye çalışmaktadır. Benzer bir durum ulusal sınırlar içinde yaşayan toplumsal gruplar ve aktörler için de geçerlidir. İklim değişikliğiyle ulusal düzeyde yürütülecek mücadelede elbette iktidar ve siyasi partiler diğer aktörlere göre daha etkin konumda oldukları için daha fazla sorumluluk sahibidir. Öte yandan, yalnızca yetkili kişilerce hazırlanmış bir yol haritasındansa, kucaklayıcı, toplumun hem en küçük biriminin yani bireylerin hem de siyasal erkin ve kamu kurumlarının sürece dahil edildiği kapsayıcı bir programla hareket edilmesi katılımcıların istekleri arasındadır. Böylesi bir yaklaşım birkaç açıdan *spill-over* (yayıma etkisi) göstererek daha iyi bir dünya ve yönetime erişme olanağına zemin yaratır.

Katılımcılar mücadele planının katılıma açık, farklı toplumsal grupların endişe ve sorunlarını dikkate alan demokratik bir çerçevede olmasını daha makul/tercih edilebilir bulmaktadır. Bu kapsayıcılık ve katılım talebinin arkasındaki motivasyon, iklim değişikliğinin -sonuçları evrensel bir olgu olsa da- her toplumsal grubu farklı biçimlerde ve yoğunlukta etkilemesiyle alakalıdır. Bu noktada yerel yönetimler, işletmeler, kooperatifler, siyasi

partiler, sendikalar, medya bileşenleri ve üniversiteler sürece dahil edildiğinde daha işler ve taleplere yanıt veren bir mücadele pratiğinin ortaya çıkabileceği söylenebilir. Mücadele çok aktörlü hale geldikçe, gelire ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yarattığı farklılıkları dikkate almak ve kırılğan gruplara yönelik özel önlemleri değişim politikalarının parçası haline getirmek de mümkün olacaktır. Bu yaklaşım aynı zamanda iklim değişikliği sorununu bir grup elitin söz ve eylemlerine indirgeyen kamuoyu algısının yıkılmasına ve daha katılımcı, alternatiflere açık ve kucaklayıcı bir çabaya olanak sağlar. İzlenecek yöntem, toplumun farklı tabakalarındaki bireylerin, kurumların ve farklı coğrafyada yaşayan insanların taleplerinin demokratik bir zeminde tartışılmasını ve yol haritasının buna göre hazırlanmasını sağlar. Yarınların güvence altına alınmasının önemli göstergelerinden biri ekonomik güce sahip olmak ve bunun getirdiği imkânlarla geleceğine yön verebilmektir. Ekonomik imkânsızlık, işsizlik, diğer yüzyıllarda olduğu gibi bugün de bireylerin en önemli korkuları arasında yer alır. Ekonomik kaygılara eklenen iklim değişikliği ve bunun yarattığı sonuçlar bireylerin gelecek tasavvuruna etki eder. Ekonominin toplumda yarattığı basınç, iklim değişikliği ile mücadelede bireylerin karamsar veya çekimser kalmasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede araştırma bulguları iki açıdan yol göstericidir. İlk olarak iklim değişikliğiyle mücadele planları beraberinde radikal değişimler ve madencilikte olduğu gibi bazı işkollarının işlevsizleşmesini getirmektedir. Buysa özellikle alt gelir gruplarında gelecek ile bugün arasında zorunlu bir tercihe neden olmaktadır. Bireylerin arada kalmışlığı gözetilerek, alt gelir gruplarını, muhtemel işgücü kaybı yaşayacak sektörleri/kişileri kucaklayacak, onların geleceğini sosyal adalet temelinde teminat altına alacak bir programın hazırlanması elzemdir. Aksi halde yalnızca dönüşümlerin altının çizildiği, bunun neden gerekli olduğunun anlatıldığı çalışmalar işsizlik kaygısı, gelir kaygısı yaşayan bireylerin, sınıfların sadece tereddüt etmesine değil, aynı zamanda karşıt bir pozisyon almasına neden olabilir.

Açıktır ki iklim değişikliği planlamalarının getirdiği ekonomik maliyetten kaygı duyan yalnızca alt gelir grupları değildir; çalışma benzer bir durumun orta sınıflar tarafından da hissedildiğini ortaya koymaktadır. Burada baskın kaygı "elindeki imkân ve varlıklardan olmak"tır. Bu doğrultuda tüm grupları, sınıfları kucaklayacak, taleplerini gözetecek bir yol haritası hazırlığı çözüm olarak önerilebilir. Bu çerçevede sosyal adaleti gözetken, yükün dağılımını daha adil yapan bir iklim politikası sosyal bariyerlerin aşılmasına imkân sağlamanın yanında sosyal çatışmanın da en aza indirilmesine katkı sunar.

Fosil yakıtlar ve bunların yarattığı bağımlılık iklim değişikliği kadar enerji güvenliği açısından da ciddi sorunlara gebe dir. Belirli sayıdaki üreticinin elinde toplanmış olan fosil yakıtları pek çok ülke gibi Türkiye de döviz üzerinden ithal etmektedir. Türkiye, başta doğal gaz olmak üzere uzun vadeli kontratlar ve alım garantilerine imza atmamak durumundadır. Jeopolitik gerilim atmosferinde fiyatlarda gözlenen yükseliş eğilimi, olası bir çatışma durumunda kaynağın transferinde yaşanacak aksaklıklar, hem ekonomik sorunlara hem de enerji yoksunluğunun yarattığı pek çok soruna neden olmaktadır. Bu çerçevede iklim eylem planında fosil yakıtlar dışında yenilenebilir kaynaklara yatırım yapılması yukarıda değinilen sorunları önemli ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Bunun yanında özellikle belirli bir ülkeye doğal gaz, petrol ve benzeri kaynaklar üzerinden bağımlı olunması dış politikada özerk karar verme sürecine olumsuz yansır. Dolayısıyla iklim eylem planında yenilenebilir kaynakların payının artırılması girişimi ekonomik, siyasi açıdan ve dış politika açısından Türkiye'nin daha özerk şekilde hareket etmesini sağlar. Araştırma kapsamında, katılımcıların enerji güvenliğiyle bağlantılı olarak alternatif kaynakların kullanımına destek verdiği görülmektedir.

İklim değişikliğiyle mücadele, enerji güvenliğini arttırmanın yanında belirli alışkanlıklara yaslanan fosil yakıt bağımlılığını ortadan kaldırmaya çalışır. Ulaşım, elektrikli ev aletleri, elektrik tüketimi bu konuda öne çıkan konular arasında gösterilebilir. Yukarıda yer verildiği üzere, ulaşım alanında yapılacak düzenlemeler, tüketim alışkanlıkları açısından alınacak önlemler, yenilenebilir enerji üretiminin yaygınlaşması için atılacak adımlar, toplumsal grupların ortaya çıkabilecek ekonomik yüklerden endişe duymadığı takdirde destek verdiği başlıklar olmuştur. Bu ve benzeri başlıklarda toplumun kaygılarını anlayan ve sosyal adaleti gözeterek somut adımlar atılabilmesi için, değişime yön verecek aktörlerin, elinizdeki araştırmada ve raporda yapılmaya çalışıldığı üzere nicel verilere dayanan analizleri dikkate alınması yol gösterici olacaktır. Öte yandan, tüm dünyayı ve canlı yaşamını ilgilendiren böylesi bir tehditin sonuçlarıyla yüzleşmenin vicdani bir boyutu olduğu dikkate alındığında, hazır soru formlarıyla yapılan saha çalışmalarının yönlendirici olma ihtimali de dikkate alınmalıdır. Nicel çalışmaların, açık uçlu görüşmeleri ve derinlemesine mülakatları temel alan nitel araştırmalarla desteklenmesi toplumsal gerçekliğin daha iyi anlaşılmasına katkı sunacaktır.

İklim değişikliğiyle mücadele etmek ve güncel, sağlam, sosyal adaleti temel alan, demokratik esasları gözeterek bir planla yola koyulmak gerekmektedir. Peki bu planı nasıl, nerede anlatmak daha çok kişiye ulaşmasını sağlar? Bu sorunun yanıtı yalnızca yürütülen mücadeleyi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda katılımın artmasına, şüphelerin azalmasına da imkân yaratır. Topluma doğru ve güvenilir bilgi akışının sunulması ve alternatif medya platformlarının işlevsel kılınarak çoklu bir iletişim stratejisi oluşturulması, yaşanan ve bizden sonraki kuşakların yaşamaları muhtemel olan sorunları ifade etmenin en doğru ve güvenilir yöntemi olacaktır. Bilimsel çalışmaların desteklenmesi, akademik üretimin önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve sonuçlarının toplumsal gruplarla paylaşılmasının önünün açılması da bu sürecin parçasıdır. Bilgi akışı yalnızca bir taraftan diğerine bir ileti aktarımı olarak değil, bir etkileşim, tartışma ve harekete geçirme süreci olarak demokratik bir bakışla kurgulandığında öğrenmek aynı zamanda adım atmamak anlamına gelecektir. İklim değişikliği konusunda atılacak her adım, korkunun ötesine geçebilmek için büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler 2021: *What is Climate Change?*, <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>, (son erişim tarihi, 08.09.2024).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: *Yerli Aksam Destekleri*, 28.05.2021, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-yerli-aksam-destekleri> "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Belgelendirilmesi Ve Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik", T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 1 Ekim 2013, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18907&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: *Elektrik*, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik>, (son erişim tarihi, 02.09.2024).

EPDK: *Doğal Gaz Raporu 2023*, <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Ice-rik/3-0-94/dogal-gazyillik-sektor-raporu>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

EPDK: *Petrol Yıllık Raporu 2023*, <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Ice-rik/3-0-107/yillik-sektor-raporu>, (son erişim tarihi, 24.09.2024).

Gaz Bir: *2023 Doğal Gaz Dağıtım Sektörü Raporu*, <https://gazbir.org.tr/GAZBIR-2023-Yili-Dogal-Gaz-Dagitim-Sektoru-Raporu/>, (son erişim tarihi, 05.09.2024).

Intergovernmental Climate Change Panel: *IPCC WGI Sixth Assessment Report*, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/resources/press>, (son erişim tarihi, 08.09.2024).

Intergovernmental Climate Change Panel 2023: *Climate Change 2023 Synthesis Report*, https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf, (son erişim tarihi, 08.09.2024).

İklim Değişikliği Başkanlığı: *İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı 2024-2030*, [https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/iklim%20Değişikliği%20Azaltım%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Planı%20\(2024-2030\).pdf](https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/iklim%20Değişikliği%20Azaltım%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Planı%20(2024-2030).pdf), (son erişim tarihi, 01.10.2024).

İklim Değişikliği Başkanlığı: *Türkiye Cumhuriyeti Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı*, <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/turkiye-cumhuriyeti--8230-3128-20240510161607.pdf>, (son erişim tarihi, 01.09.2024).

Konda 2021: *İklim Değişikliği Algısı Raporu 2021*, <https://konda.com.tr/uploads/konda-iklimdegisikligialgisiraporu-aralik2021-final-0f4b56136ada676fb5d43b7ce0550c9430762ac3bcfffa11476e469bbda930a8.pdf>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

Konda 2023: *Türkiye'de İklim Değişikliği Algısı 2023*, https://www.iklimhaber.org/wp-content/uploads/2024/03/konda-arastirma-rapor-2023_v2.pdf, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

Recep Tayyip Erdoğan: *Anadolu Ajansı Çevre Forumu konuşması*, Anadolu Ajansı, 20 Ekim 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-2053te-net-sifir-emisyona-ulasmak-icin-gerekli-tum-adimlari-atmayi-surdurecegiz/2715981>.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de (Tebliğ No: 2012/1) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Resmi Gazete, n. 32642, 24 Ağustos 2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/08/20240824-4.htm>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

Uluslararası Enerji Ajansı: *Energy Security in Energy Transitions*, <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022/energy-security-in-energy-transitions>, (son erişim tarihi, 09.09.2024).

UNFCCC 2015: *Paris Agreement*, https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf, (son erişim tarihi, 04.09.2024).

UNFCCC 2023: *COP28 Agreement Signals "Beginning of the End" of the Fossil Fuel Era*, 13 Aralık 2023, <https://unfccc.int/news/cop28-agreement-signals-beginning-of-the-end-of-the-fossil-fuel-era>, (son erişim tarihi, 02.10.2024).

UNFCCC 2024: *What is the Paris Agreement?*, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>, (son erişim tarihi, 04.09.2024).

https://justclimate.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/FES_Methodenbericht_SINUS_inkl_Lesebeispiel_en.pdf, (son erişim tarihi, 10.09.2024).

<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bruessel/21168.pdf>, (son erişim tarihi, 02.09.2024)

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/milieu#:~:text=Milieu%20Entered%20English%20in%20the,to%20an%20environment%20or%20setting>, (son erişim tarihi, 02.09.2024).

GRAFİK LİSTESİ

- 4 1. Grafik
The Sinus-Meta-Milieus Türkiye
- 6 2. Grafik
Çevrenin, Doğanın ve İklimin Korunmasının Önemi
- 7 3. Grafik
İklim Değişikliğinin Bir Konu Olarak Önemi
- 8 4. Grafik
İklim ve Çevreye Duyarlı Davranışların Önündeki Engeller-1
- 9 5. Grafik
İklim ve Çevreye Duyarlı Davranışların Önündeki Engeller-2
- 10 6. Grafik
İklim ve Çevreye Duyarlı Davranışlara Yönelik Tutumlar
- 11 7. Grafik
Sorumluluk Paylaşımı
- 12 8. Grafik
Doğa, Çevre ve İklim Koruma Önlemlerinin Değerlendirilmesi
- 13 9. Grafik
Doğa, Çevre ve İklim Koruma Önlemlerinin Değerlendirilmesi-2
- 13 10. Grafik
Doğa, Çevre ve İklim Koruma Önlemlerinin Değerlendirilmesi-3
- 15 11. Grafik
Enerji ve Isınmayla İlgili Dönüşüme Yönelik Tutumlar
- 16 12. Grafik
Değişim İhtiyacının Değerlendirilmesi

YAZARLAR HAKKINDA

Mühdan Sağlam Ankara Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmış, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktorasını yapmıştır. Enerji politikaları, ekonomi-politik, devlet-enerji şirketleri ilişkileri, Rus dış politikası ve enerji politikaları, Avrasya enerji politliği temel ilgi alanlarıdır. *Gazprom'un Rusyası* (2014, Siyasal Kitabevi) isimli kitabın yazarı olup, enerji ve ekonomi-politik eksenli yazıları mevcuttur. 2017-2023 yılları arasında aralarında Gazete Duvar, Almonitor, Kısa Dalga ve Artı Gerçek'in de bulunduğu medya kuruluşlarında çalışmıştır.

Seray Kumlu 2008 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuş, siyaset bilimi alanındaki yüksek lisans ve doktora çalışmalarını da aynı çatı altında tamamlamıştır. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) siyasal teoriler kürsüsünde ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Bağımsız araştırmacı ve editör olarak çeşitli projelerde görev almıştır. Dostluk-Siyasal Bir İnceleme (2024, Ayrıntı Yayınları) isimli kitabın yazarıdır.

KÜNYE

Yayınlayan:

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği
Cihannüma Mh. Mehmet Ali Bey Sk. Kumcuoğlu Apt. 12/5
34353 Beşiktaş/İstanbul

İçerik Sorumlusu:

Tina Blohm, FES-Türkiye Temsilciliği Direktörü
Tel: +90 212 310 82 37 (İstanbul Bürosu)
Tel: +90 312 441 85 96 (Ankara İrtibat Bürosu)

Kaynak Araştırma:

Sinus Study for the Friedrich-Ebert-Foundation
Social-ecological Transformation: Country Report Türkiye
Competence Centre for Climate and Social Justice |
FES Just Climate (FES İklim ve Sosyal Adalet Uzmanlık Merkezi)
Cours St Michel 30e | 1040 Brussels/ Belgium
<https://justclimate.fes.de/>

Proje Koordinatörü: Pınar Ecevitoglu

Talep/İletişim: contact.TR@fes.de

Tasarım ve Dizgi: OnAda Tanıtım Basım Promosyon
Organizasyon San. ve Tic. Ltd. Şti.

B.Yeri: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti
Sertifika No : 77079

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) tarafından yayımlanan hiçbir materyalin ticari kullanımına FES'in yazılı onayı olmaksızın izin verilmez. Bu yayında ifade edilen görüşler Friedrich-Ebert-Stiftung'un ve/veya yazarların çalıştığı kurumların görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. FES yayınları seçim kampanyaları için kullanılamaz.

ISBN 978-625-97488-0-1

© 2024

KORKUDAN BİRKAÇ ADIM ÖTESİ

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE BAKIŞIN DİNAMİKLERİ VE
MÜCADELE İÇİN GEREKLİ TOPLUMSAL DESTEĞİN KOŞULLARI

SOSYO-EKOLOJİK DÖNÜŞÜME YÖNELİK
TUTUMLAR ARAŞTIRMASI TÜRKİYE RAPORU